

SAŽETAK

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2015.

Zagreb, ožujak 2016. godine

REPUBLIKA
HRVATSKA

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

SAŽETAK IZVJEŠĆA O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA 2015.	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2015. GODINI	1
II. ANALIZA PO PODRUČJIMA	2
1 ZAPOSŁJAVANJE I RAD	2
1.1. & 1.2. TRŽIŠTE RADA – TRENDOM KOJI ZASLUŽUJU POSEBNU POZORNOST	2
1.2.1. Niska stopa radne aktivnosti među ženama	2
1.2.2. Trendovi vezani uz nejednak položaj žena i muškaraca u pogledu pristupa prilikama zapošļavanja	3
1.2.3. Rodno uvjetovana segregacija tržišta	3
1.2.4. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti – jaz u plaćama	3
1.2.5. Trendovi koji dodatno pridonose neravnopravnosti spolova na tržištu rada	3
1.3. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOSŁJAVANJU I RADU	4
1.3.1. Pojedinačne pritužbe građana/ki zbog diskriminacije temeljem spola i spolnog uznemiravanja - statistički trendovi i opisi slučajeva	4
1.4. SPOLNO UZNEMIRAVANJE NA RADNOM MJESTU	4
1.5. ANALIZA: žene i muškarci na upravljačkim pozicijama u sustavu državne uprave	5
1.6. PROJEKTI EUROPSKE UNIJE	5
1.6.1. EU PROGRESS-PROJEKT „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“	5
1.6.2. ISTRAŽIVANJE percepcije poslodavaca/ki o koristima rodne uravnoteženosti u poslovnom odlučivanju	5
1.6.3. ISTRAŽIVANJE percepcije poslovnih žena o eventualnim barijerama na putu prema upravljačkim pozicijama	6
1.6.4. NOVI EU PROJEKT „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“	6
1.7. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE	6
1.7.1. ANALIZA korištenja rodiljnih i roditeljskih potpora - po spolu	6
1.7.2. ISTRAŽIVANJE „Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta“	7
1.8. SMJERNICE ZA RAZVOJ I PROVEDBU AKTIVNE POLITIKE ZAPOSŁJAVANJA, 2015.-2017., ANALIZA provedbe u 2015.	7
2 OBITELJ	7
2.1. NASILJE U OBITELJI	7
2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja	8
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama	8
2.1.3. Problemi koji traju i 'novi trendovi'	8
2.1.4. Propusti policije i pravosuđa u postupanju prema žrtvama nasilja u obitelji	9
2.2. POSTUPANJE OSTALIH NADLEŽNIH TIJELA PREMA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI	9
2.2.1. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji	9
2.2.2. Stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji	10
2.2.3. ISTRAŽIVANJE o načinima financiranja rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja	10
2.3. DRUGI OBLICI NASILJA	10
2.3.1. Partnersko nasilje	10
2.3.2. Silovanje	10
2.4. RODITELJSKA SKRB	11

2.4.1. Pritužbe u području roditeljske skrbi.....	11
2.4.2. ISTRAŽIVANJE o osobnim odnosima djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima obiteljskog nasilja.....	11
2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, 2011.-2016., Analiza provedbe u 2015.....	11
2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI.....	12
2.6.1. Koordinator/ice za ravnopravnost spolova	12
2.6.2. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova.....	12
2.6.3. Financiranje povjerenstava za ravnopravnost spolova	12
2.7. DEMOGRAFSKA POLITIKA I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE	12
3 SPOLNE I RODNE MANJINE.....	13
3.1. PRAVNA OSNOVA I OCJENA STANJA.....	13
3.1.1. Provedba odredaba Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.....	13
3.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom	13
3.1.3. Sloboda okupljanja i izražavanja	13
3.1.4. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima.....	13
3.2. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH (TRANSRODNIH) OSOBA.....	13
4 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE.....	14
4.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA	14
4.2. ŽENE S INVALIDITETOM	14
4.3. ŽENE PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA.....	15
4.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU	15
4.5. ŽENE I PROSTITUCIJA.....	15
4.6. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA, POSEBICE ŽENAMA I DJECOM.....	16
5 PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	16
5.1. NOVI PROPISI I NASTAVNI PROGRAMI RELEVANTNI ZA PODRUČJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	16
5.2. UVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE	16
5.3. PRITUŽBE NA UDŽBENIKE I DRUGE NASTAVNE MATERIJALE.....	16
5.4. ISTRAŽIVANJE: Provedba 4. modula Zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama u šk.god.2014./15.....	17
5.5. HOMOFOBNI STAVOVI MEĐU UČENICIMA/CAMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA	17
5.6. RODNO OSJETLJIV JEZIK.....	18
6 MEDIJI.....	18
6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena, muškaraca i tema o ravnopravnosti spolova u središnjim informativnim emisijama HTV, NovaTV i RTL (1.426 jedinica/tema).....	18
6.2. MEDIJSKI SADRŽAJI - POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE	19
6.3. PROVEDBA NACIONALNE POLITIKE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, 2011.-2015. – Analiza provedbe u 2015.....	19
6.4. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE VEZANO ZA PRAĆENJE PODRUČJA MEDIJA	19
6.5. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA.....	19
7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE.....	20
7.1. Praćenje provedbe izbora zastupnika/ca u Hrvatski sabor.....	20
7.2. Analiza spolne strukture Hrvatskog sabora 2000.-2015.....	20
7.3. Aktivnosti Pravobraniteljice vezano za političku participaciju žena	20
7.4. Zaključno razmatranje.....	21

8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.-2015.	21
9 ŽENE I SPORT	21
9.1. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE VEZANO ZA POLOŽAJ ŽENA U SPORTU	21
9.1.1. Suradnja sa sportskim organizacijama	22
9.1.2. Poticanje spolno mješovitog sporta	22
9.2. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU SPORTA	22
9.3. PROVEDBA MJERA NACIONALNE POLITIKE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.-2015. VEZANIH UZ SPORT	23
10 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	23
11 ŽENE U IZBJEGLIČKOJ KRIZI I AZILANTICE	24
12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN 1325(2000) O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA, 2011.-2014.	24
13 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	25
13.1. KAZNENI ZAKON	25
13.2. ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU	25
13.3. ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI	25
13.4. OBITELJSKI ZAKON	25
13.5. ZAKON O DRŽAVNIM SLUŽBENICIMA	25
13.6. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PUTNIM ISPRAVAMA HRVATSKIH DRŽAVLJANA	26
13.7. ZAKON O PRAVIMA ŽRTAVA SEKSUALNOG NASILJA ZA VRIJEME ORUŽANE AGRESIJE NA REPUBLIKU HRVATSKU U DOMOVINSKOM RATU	26
13.8. PRAVILNIK o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu (Pravilnik)	26
13.9. ZAKON O HUMANITARNOJ POMOĆI	26
13.10. OSTALI ZAKONI I PROPISI	27
III. DISKRIMINACIJA U PRISTUPU I NABAVI ROBE, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA	27
IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI	27
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	28
VI. FINACIJSKO POSLOVANJE	30

SAŽETAK IZVJEŠĆA O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA 2015.

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2015. GODINI

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (dalje: Pravobraniteljica) je neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije po osnovama spola, bračnog i obiteljskog statusa, trudnoće i materinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta. Osim postupanja po pritužbama, Pravobraniteljica prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova¹ (ZRS) i drugih propisa koji se odnose na provedbu načela ravnopravnost spolova.

Tijekom 2015. Pravobraniteljica je radila na ukupno **2.467 predmeta**, od kojih se **486 odnosilo na individualnu zaštitu građana/ki od diskriminacije, što čini povećanje od 7,7%** (404 novih slučaja² i 82 iz ranijih razdoblja) te **1.981 predmet** otvorenih većinom **na inicijativu Pravobraniteljice** u svrhu praćenja provedbe ZRS-a. Zadržao se trend povećanja broja pritužbi u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja.³ Pritužbe se i dalje odnose pretežno na spolnu diskriminaciju (90,1%)⁴, podnose ih većinom žene (67,6%)⁵, najviše pritužbi se odnosi na područje rada i socijalne sigurnosti (51,5%) te se uglavnom radi o izravnoj diskriminaciji (92,2%). Pravobraniteljica je nastavila pratiti 2 započeta sudska postupka (na Vrhovnom sudu) u koje se umiješala u ranijem periodu. Postupajući po primljenim pritužbama i predmetima u kojima je utvrdila diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je utvrdila da se **upozorenja, preporuke i prijedlozi** koje je uputila tijelima javne vlasti svih razina, tijelima s javnim ovlastima i drugim pravnim i fizičkim osobama, u **81% slučajeva u potpunosti uvažavaju**. Pravobraniteljica je djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLPRS). U ukupnom broju pritužbi primjetno je povećanje udjela pritužbi s područja ostalih županija RH - 58,2%, u odnosu na udio sa područja Grada Zagreba - 41,8%.

Ukupno je uputila **335 preporuka, 238 upozorenja i 182 prijedloga**. Inicirala je podnošenje 5 kaznenih⁶ i 1 prekršajne prijave⁷, u 4 slučaja zatražila je provođenje nadzora od Državnog inspektorata⁸ te dala inicijativu za izmjenu 1 internog propisa⁹. Istovremeno, strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 347 slučaja (86%).

Pravobraniteljica, između ostalog, promiče ravnopravnost spolova u svrhu podizanja svijesti šire javnosti o ravnopravnosti muškaraca i žena - jednoj od temeljnih ustavnih vrijednosti i uvjeta za brži ekonomski razvoj i socijalni prosperitet društva čemu je, ukupno gledano, bio posvećen velik dio rada Pravobraniteljice tijekom godine.

¹ NN 82/08.

² Od 404 slučajeva, **31 je pokrenut na zahtjev Pravobraniteljice (63,2% više inicijativa u odnosu na 19 iz 2014.)**.

³ Novootvorena 404 predmeta (2015.) koji se odnose na individualnu zaštitu građana/ki od diskriminacije, u odnosu na 394 u 2014., 375 u 2013., 368 u 2012. i 308 u 2011.

⁴ Predmeti po **osnovi diskriminacije** temeljem: spola 90,1% slučaj, spolne orijentacije 4,5%, bračnog statusa 2,2%, obiteljskog statusa 1,8%, rodnog identiteta i izražavanja 1,2% te po drugim osnovama 0,2%.

⁵ Razvrstano **po spolu** oštećenih osoba: žene 67,6%, muškarci (27%) i mješovita skupina žena i muškaraca 5,4%.

⁶ Pravobraniteljica kao nezavisno tijelo podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu ako u obavljanju poslova sazna za povredu odredbi ZRS s obilježjima kaznenog djela (čl.23.st.4. ZRS). Tijekom 2015. takvu prijavu je podnijela u 5 slučajeva: PRS-01-01/15-02 i PRS-01-01/15-08 - 2 u području rada, PRS-03-02/15-18 - 1 u području nasilja u obitelji te PRS-03-05/15-36 i PRS-03-05/15-46 - 2 u području partnerskog nasilja.

⁷ 1 slučaj: PRS-01-01/15-02 - područje rada.

⁸ 4 slučaja: PRS-01-01/15-08, PRS-01-01/15-10, PRS-01-03/15-08 i PRS-01-03/15-27 - područje rada.

⁹ 1 slučaj: PRS-01-03/15-49 – područje rada, **Ministarstvo unutarnjih poslova** po primitku upozorenja i preporuke vezano uz pritužbu zbog diskriminacije temeljene na trudnoći i materinstvu, **uvažilo je stajalište Pravobraniteljice** i izvijestilo ju da će pristupiti izmjeni *Pravilnika o ocjenjivanju policijskih službenika*.

Provela je 7 neovisnih istraživanja: iz područja rada i radnih uvjeta - 3¹⁰, socijalne sigurnosti, uključujući područje socijalne skrbi - 2¹¹, obrazovanja i znanosti - 1¹², javnog informiranja i medija - 1¹³ te **9 drugih analiza.**¹⁴

Provela je 2 memoranduma o suradnji: *Memorandum o suradnji između Ministarstva unutarnjih poslova i Pravobraniteljice (2012.)* i *Memorandumom o suradnji između Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu i Pravobraniteljice (2015.)*

Provela je aktivnosti financirane sredstvima Europske komisije:¹⁵ (1) Od 2013. nositeljica je projekta **JUST/2012/PROG/AG/GE/4157** „Uklanjanje staklenog labirinta-jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“, vrijednost projekta je **257.502,08 EUR-a**. (2) Krajem 2015., Pravobraniteljici kao nositeljici projekta odobren je **novi EU-projekt JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796** „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“, vrijednost projekta je **437.172,29 EUR-a**.

Javno je istupala i upozoravala na pojave diskriminacije tako što je s tim u vezi: posjetila 9 županija, samostalno organizirala 6 seminara / 2 radionice / 1 kampanju i su-organizirala 5 drugih javnih događanja, aktivno sudjelovala na 193 drugih javnih događanja, 20 međunarodnih konferencija, održala 22 susreta na međunarodnoj i/ili regionalnoj razini, surađivala s pravobraniteljima/cama RH, s 49 organizacija civilnoga društva i 4 sindikata, dala 17 javnih priopćenja; 69 puta nastupala u TV i radio emisijama; izjave su joj objavljene u 658 novinskih članaka i Internet-portala. Na službenoj web-stranici Pravobraniteljice sadržaji su pregledavani 3.469.366 puta (**za 40% više** u odnosu na 2014.).¹⁶

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1 ZAPOSŁJAVANJE I RAD

1.1. & 1.2. TRŽIŠTE RADA – TRENDVI KOJI ZASŁUŽUJU POSEBNU POZORNOST

1.2.1. Niska stopa radne aktivnosti među ženama

Prema podacima *Eurostata* žene predstavljaju 51,73% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske, ali nastavljaju biti dominantno zastupljene u radno neaktivnom stanovništvu. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DSZ) objavljenima u 2015., žene su predstavljale čak 58,9% radno

¹⁰ EU PROGRESS-projekt JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 „Dismantling the Glass Labyrinth – Equal Opportunity Access to Economic Decision-making in Croatia“, Pravobraniteljica je provela 2 istraživanja: *Istraživanje percepcije poslodavaca/ki o koristima rodne uravnoteženosti u poslovnom odlučivanju* i *Ispitivanje percepcije poslovnih žena o eventualnim barijerama s kojima se susreću na putu prema upravljačkim pozicijama*. U području roditeljskih i roditeljskih potpora provela je istraživanje: *Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta*.

¹¹ *Način financiranja rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja i Osobni odnosi djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima obiteljskog nasilja*.

¹² *Provedba 4. modula Zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjima školama u školskoj godini 2014./15.*

¹³ Zastupljenosti žena i muškaraca i tema o ravnopravnosti spolova u središnjim informativnim emisijama HTV, NovaTV i RTL.

¹⁴ Analiza provedbe ZRS-a na različitim područjima života i rada: na tržištu rada u odnosu na trendove vezane uz (ne)ravnopravnosti spolova, provedbu mjera aktivne politike zapošljavanja, zastupljenost žena i muškaraca u sustavu državne uprave, korištenje roditeljskih i roditeljskih potpora temeljem spola korisnika/ca, godišnju provedbu mjera Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011.-2016., Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Nacionalne politike za ravnopravnost spolova, 2011.-2015., izbor zastupnika/ca u Hrvatski sabor, rizike višestruke diskriminacije u odnosu na posebno osjetljive društvene skupine, kao i druge trendove.

¹⁵ **Ukupna vrijednost oba projekta je 694.674,37 EUR-a.**

¹⁶ Službena web-stranica www.prs.hr, službeni profil na društvenoj mreži facebook te posebna web-stranica u okviru provedbe EU Progress-projekta „Uklanjanje staklenog labirinta“ – www.staklenilabirint.prs.hr.

neaktivnog stanovništva i tek 45,9% aktivnog stanovništva. Pravobraniteljica već godinama upozorava kako ovako niska stopa radne aktivnosti žena u Hrvatskoj ukazuje na izuzetno visok rizik njihove ekonomske ovisnosti o muškarcima tj. izloženosti ekonomskom siromaštvu.

1.2.2. Trendovi vezani uz nejednak položaj žena i muškaraca u pogledu pristupa prilikama zapošljavanja

Podaci *Eurostata* prikupljeni tijekom 2014.-2015. ukazuju da je tijekom 2014. došlo do rasta stope zaposlenosti među muškarcima i ženama. Stopa zaposlenosti među muškarcima dobne skupine 15-65 iznosila je 59,1% tijekom 2014., naprama 56,5% u 2013. Kod žena iste dobne skupine također je uočen rast stope zaposlenosti, ali je on osjetno sporiji. Trend se nastavio i tijekom tri kvartala 2015. te je na kraju trećeg kvartala prosječna stopa zaposlenosti među muškarcima iznosila 60%, a među ženama 51,6% što ukazuje da cilj od 62,9% ukupne zaposlenosti stanovništva do 2020. iz „Strategije rasta Europske unije 'Europe 2020'“ neće biti ostvaren bez puno snažnijeg rasta stope zaposlenosti žena.

Statistički podaci jasno ukazuju da osim što se sporije zapošljavaju, žene lakše gube zaposlenje. Podaci *Eurostata* pokazuju kako je stopa nezaposlenosti u dobnoj skupini 15-64 iznosila 16,2% za muškarce, dok je za žene iste dobne skupine iznosila 17,3%. Stopa nezaposlenosti među ženama viša je u svim dobnim skupinama do 50. godine života. Nakon 50. godine života stopa nezaposlenosti među ženama je niža u usporedbi s muškarcima, što je sukladno trendu povlačenja žena sa tržišta rada u toj životnoj dobi, najčešće odlaskom u prijevremenu mirovinu.

1.2.3. Rodno uvjetovana segregacija tržišta

Hrvatsko tržište rada i dalje ostaje spolno segregirano. Od ukupno 19 područja djelatnosti, **žene su izrazito ili značajno podzastupljene u 8 područja**, dok su blago zastupljene u također 8 područja. Istovremeno podaci HZZ-a ukazuju da je u velikom broju područja u kojima su žene značajno podzastupljene među zaposlenima njihov udio među nezaposlenima značajno viši, što ukazuje da se žene odlučuju za određeno zanimanje te se za njega stručno osposobljavaju, ali da poslodavci ne vrednuju njihove stručne kvalitete na način na koji vrednuju kvalitete muškaraca.

1.2.4. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti – jaz u plaćama

Prema podacima koje je u 2015. objavio DZS (prikupljeni 2013.), prosječna bruto plaća u Hrvatskoj iznosila je 7.926 KN, dok je udio prosječne plaće žena (7.470 KN) u prosječnoj plaći muškaraca (8.319 KN) iznosio 89,8%, što predstavlja blago povećanje jaza u odnosu na prethodnu godinu kada je udio prosječne plaće žena u prosječnoj plaći muškaraca iznosio 90,2%. S obzirom na jaz u plaćama koji odražavaju posljednji dostupni podaci, muškarac prosječno godišnje zaradi 10.382 KN (2014. - 9.708 KN) bruto više od žene, odnosno 1,3 prosječne hrvatske bruto plaće više, odnosno jaz u plaćama u 2015. iznosi **10,2%**.

1.2.5. Trendovi koji dodatno pridonose neravnopravnosti spolova na tržištu rada

Povećanje broja ugovora o radu na određeno vrijeme - Prema *Eurostat* podacima u razdoblju sa 2014. na 2015., broj zaposlenih temeljem ugovora o radu na određeno nastavio se povećavati. Rast broja zaposlenih temeljem ugovora o radu na određeno bio je važan pokretač rasta ukupne stope zaposlenosti na hrvatskom tržištu rada tijekom 2015., ali su i od tog trenda više koristi imali muškarci nego žene.

Rast broja ugovora o radu s parcijalnim (nepotpunim) radnim vremenom - Prosječni udio zaposlenih temeljem ugovora o radu s parcijalnim radnim vremenom muškaraca u ukupnom broju

zaposlenih iznosio je prosječnih 6,1% tijekom prva tri kvartala 2015. U istom razdoblju porasla je i razlika u broju žena i muškaraca zaposlenih temeljem te vrste ugovora o radu te je isti udio kod muškaraca iznosio 4,8%, a kod žena 7,5%.

1.3. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOSŁJAVANJU I RADU

1.3.1. Pojedinačne pritužbe građana/ki zbog diskriminacije temeljem spola i spolnog uznemiravanja - statistički trendovi i opisi slučajeva

Od 404 postupka provedenih tijekom 2015., 118 postupaka (29,2%) odnosilo se na rad i radne uvjete; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije, dok se 90 slučajeva (22,3%) odnosilo na pitanja socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog sustava osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti. Skupno su ova dva područja činila **51,5%** (208 od 404) svih slučajeva. Od 118 predmeta započetih tijekom 2015., okončano je 106 (89,8%).

Najveći dio pritužbi građani/ke su podnosili smatrajući da su bili izloženi diskriminaciji temeljem spola i one čine 94% pritužbi u području rada i zapošljavanja, potom pritužbe temeljem spolne orijentacije čine 2,7%, dok pritužbe temeljem bračnog i obiteljskog statusa čine 3,3%. Od 118 pokrenutih postupaka, njih 74 (62,7%) odnosilo se na prava temeljem radnog odnosa uključujući i jednakost plaće, od čega se 29 pritužbi (40%) odnosilo na uvjete zapošljavanja, a 17 pritužbi (23%) na nepovoljno postupanje u pogledu napredovanja. Značajan udio predstavljale su i pritužbe vezane uz povredu prava na zaštitu majčinstva - 31%. U velikoj većini pritužbe radi diskriminacije i ove godine podnosile su žene 79,7% prema 14,4% pritužbi koje su podnijeli muškarci. Pritužbe su se odnosile uglavnom na pravne osobe. Pravobraniteljica i ove godine sa izuzetnom zabrinutošću ukazuje kako pritužbe radi spolnog uznemiravanja kao oblika spolne diskriminacije i dalje čine najveći udio – 40% u području radnih odnosa i zapošljavanja.

1.4. SPOLNO UZNEMIRAVANJE¹⁷ NA RADNOM MJESTU

Od 118 slučajeva pritužbi koje su se odnosile na područje rada i zapošljavanja temeljem spola, 40% pritužbi odnosilo se na spolno uznemiravanje. Svi slučajevi odnosili su se na zaštitu žena. Ono što ove oblike diskriminacije čini posebno teškima jest omalovažavanje osobnog i ljudskog dostojanstva žrtve. Pravobraniteljica ovim predmetima daje posebnu važnost što uključuje i prijave državnom odvjetništvu radi pokretanja kaznenih postupaka. U ovim predmetima diskriminacije je utvrđivana u vezi s povredama čl.8 ZRS-a. U jednom predmetu utvrđeno je kršenje čl.2. ZRS-a kojim se zabranjuje nanošenje štetnih posljedica žrtvi ili prijavitelju diskriminacije temeljem spola (zabrana viktimizacije), dok je u jednom slučaju pritužiteljica pokrenula sudski spor za zaštitu od diskriminacije nakon postupanja Pravobraniteljice.

U tijeku provođenja postupaka uočeno je kako podslodavcima uglavnom nisu jasne odredbe ZRS-a vezane za spolno uznemiravanje te da se postupci zaštite dostojanstva radnika/ca ne provode u njihovu korist sukladno zakonskim odredbama, već češće štiteći poslodavca. Uočeno je i da određen broj žrtava spolnog uznemiravanja i dalje trpi neželjeno ponašanje spolne prirode ne prijavljujući počinitelja u nadi da će takvo ponašanje prestati.

¹⁷ Zakon o ravnopravnosti, članak 8.: *Spolno uznemiravanje* predstavlja svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi koje ima za cilj povredu osobnog dostojanstva osobe ili stvaranja neugodnog, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja dok *uznemiravanje* predstavlja oblik neželjenog, neugodnog, ponižavajućeg i uvredljivog ponašanja uvjetovanog spolom.

1.5. ANALIZA: žene i muškarci na upravljačkim pozicijama u sustavu državne uprave

Pravobraniteljica je provela analizu internetskih stranica tijela državne uprave kako bi utvrdila spolnu zastupljenost na upravljačkim pozicijama u sustavu državne uprave. Gledajući u cjelini, žene su s udjelom od 40% među državnim dužnosnicima u tijelima državne uprave i udjelom od 47% među rukovodećim državnim službenicima, zastupljene u zadovoljavajućem obimu. Takav relativno povoljan omjer zastupljenosti žena i muškaraca u upravljačkim strukturama u državnom sektoru dodatno dobiva na značaju ako uzmemo u obzir trenutno izrazito neuravnoteženu spolnu zastupljenost u upravljačkim strukturama u poslovnim subjektima u Hrvatskoj. Naime, istraživanje Pravobraniteljice iz 2014. godine pokazalo je da su u tijelima upravljačke razine (uprava, upravni odbor i nadzorni odbor), žene bile zastupljene s udjelom od 24%. Iz navedenoga proizlazi da žene u sustavu državne uprave lakše napreduju u hijerarhiji i lakše dolaze do upravljačkih pozicija nego u drugim poslovnim subjektima u području rada i zapošljavanja.

1.6. PROJEKTI EUROPSKE UNIJE

1.6.1. EU PROGRESS-PROJEKT „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“

U sklopu ovog projekta, čija je nositeljica Pravobraniteljica,¹⁸ u protekloj su se godini provodile aktivnosti analitičkog, edukativnog i regulatornog karaktera.¹⁹

1.6.2. ISTRAŽIVANJE percepcije poslodavaca/ki o koristima rodne uravnoteženosti u poslovnom odlučivanju

Istraživanje se odnosilo na ispitivanje percepcije rodne uravnoteženosti i osviještenosti o istoj, potrebne kvalifikacije za primanje članova/ica u upravljačka tijela te postojanje i provedbu edukacija u službi razvoja i usavršavanja djelatnika/ca za upravljačka tijela. Predstavnic/e trgovačkih društava koji/e su sudjelovali/e u istraživanju najviše su na poziciji direktora/ice i/ili voditelja/ice, točnije 31 osoba, odnosno 54,39%. Zatim je na poziciji predsjednika/ice uprave 28,07% osoba, na poziciji člana/ice uprave 12,28%, dok je 5,26% osoba na ostalim nižim funkcijama. Istraživanje je pokazalo kako većina sudionika/ca smatra da razumije pojam „rodna uravnoteženost“ i zahtjeve koji iz njega proizlaze. Tako od 57 predstavnika/ca trgovačkih društava njih 91,23% smatra da je u potpunosti upoznato s pojmom rodne uravnoteženosti, a njih 8,77% odgovorilo je kako ili nije upoznato ili je samo djelomično upoznato. Istraživanje pokazuje kako su s ovim pojmom više upoznate žene jer njih 94,60% poznaje ovaj pojam u potpunosti, dok je kod muškaraca na ovo pitanje u potpunosti potvrdno odgovorilo 85% svih predstavnika koji su sudjelovali u istraživanju. Rezultati istraživanja pokazuju kako 78,95% sudionika/ca ovog istraživanja pod pojmom rodne uravnoteženosti podrazumijeva podjednak broj žena i muškaraca u omjeru 50:50 na istovrsnim radnim mjestima u trgovačkom društvu. Rezultati istraživanja pokazuju kako 98,25% sudionika/ca misli kako u Hrvatskoj postoji rodna neuravnoteženost na upravljačkim pozicijama (pozicije uprave, upravnih odbora, nadzornih odbora). Od ukupnog broja onih koji smatraju da u Hrvatskoj postoji rodna neuravnoteženost na upravljačkim pozicijama, više je žena. Usporedbe radi, Pravobraniteljica podsjeća na rezultate istraživanja vezanih uz rodnu strukturu uprava najutjecajnijih hrvatskih tvrtki koje je Hrvatskom saboru predstavila u prošlogodišnjem izvješću, a prema kojima su u upravnim tijelima dioničkih društva žene zastupljene tek sa 17,12%.

¹⁸ Partneri: Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, Hrvatska udruga poslodavaca, Institut za razvoj tržišta rada.

¹⁹ Detaljan opis aktivnosti u projektu vidi u cjelovitom Izvješću o radu za 2015.

1.6.3. ISTRAŽIVANJE percepcije poslovnih žena o eventualnim barijerama na putu prema upravljačkim pozicijama

U ovom je istraživanju sudjelovalo ukupno 60 žena iz 27 trgovačkih društava s liste top 100 hrvatskih trgovačkih društava po prihodu u 2012. (FINA). Istraživanje je bilo usmjereno na iskustva koje su sudionice kao zaposlenice imale na svom radnom mjestu, a koja smatraju problematičnim s aspekta poštivanja načela ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica ukazuje da su na pitanje *jesu li se na bilo kojim radnim mjestima do sada susrele s nekim oblikom diskriminatornog postupanja* sudionice odgovarale pozitivno. Rezultati istraživanja pokazuju kako su se sudionice istraživanja najčešće susretale (51,67% njih) s etiketiranjem da su „strobe“, „oštre“, „muškarače“ i slično kada su jasno i argumentirano branile vlastite stavove, zatim se njih 46,67% susretalo s procjenjivanjem na temelju izgleda, a ne kompetencija, dok se 35% njih srela s pitanjima o bračnom statusu i planovima za majčinstvo tijekom razgovora za posao. Podjednak broj žena (33,33%) se susretao sa situacijama u kojima je bolju poziciju i bolje plaćen posao dobio muškarac, iako su one bile kompetentnije te sa situacijama u kojima ih je okolina propitivala kako i tko se brine o djeci i obitelji ako i kada rade duže ili su dobile novu poziciju. Osim navedenog, 26,67% ispitanica srela se sa situacijama u kojima je pozicija bila rezervirana za muškarce, dok se podjednak broj njih (8,33%) susreo s negodovanjem nadređenih kada su im priopćile da su trudne, te s degradacijom položaja nakon povratka s rodiljnog dopusta.

1.6.4. NOVI EU PROJEKT „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nositeljica je novog EU projekta „*Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života*“, financiranog REC (*Rights, Equality and Citizenship*) programom Europske komisije koji se bavi ekonomskim osnaživanjem žena. Partneri na projektu su Hrvatsko narodno kazalište u Splitu, Udruga Riječi/Prave/Predstave i MAMFORCE (Spona komunikacije), a projekt podržavaju Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta i Ministarstvo poduzetništva i obrta. Vrijednost projekta je **437.172,29 EUR**.

1.7. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

1.7.1. ANALIZA korištenja rodiljnih i roditeljskih potpora - po spolu

Pravobraniteljica je od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje pribavila podatke iskazane po spolu o broju korisnika/ka rodiljnih i roditeljskih potpora. Analizom je utvrđeno da je u 2015. došlo do neznatnog porasta korištenja rodiljnog i roditeljskog dopusta od strane očeva - 2.200 ili **2,04% očeva koristilo je rodiljni i roditeljski dopust**. Kada se zbroje sve kategorije korisnika rodiljnih i roditeljskih potpora i naknada, koristilo ih je 3.469 očeva ili 1,71%. To znači da se još uvijek nedovoljno provode mjere koje omogućavaju usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza, odnosno usklađivanje obiteljskog i poslovnog života. Kako postojeća zakonska rješenja i mjere nisu dovele do povoljnijih učinaka na tom planu, u budućnosti se moraju potražiti nova i bolja rješenja. Iskustva drugih zemlja su pokazala da očevo koriste svoje pravo na roditeljski dopust kada je taj dopust dobro plaćen ili kada su utvrđene kvote.

1.7.2. ISTRAŽIVANJE „Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta“

Istraživanje su zajednički proveli Pravobraniteljica i udruga Roditelji u akciji - RODA putem društvenih mreža i web-stranica na uzorku od 1.227 ispitanica.²⁰ Rezultati istraživanja su potvrdili pretpostavke da je ženama znatno otežano korištenje prava koja proizlaze iz činjenice njihove trudnoće i majčinstva, pa tako i korištenje prava na stanku za dojenje djeteta. Istraživanje je pokazalo da zaposlenice koriste pravo na stanku za dojenje djeteta kod kuće i to na način koji više nalikuje nekom obliku skraćenog radnog vremena jer poslodavac nije osigurao optimalne uvjete za korištenje prava na stanku za dojenje djeteta. Razlozi zbog kojih se pravo na stanku za dojenje djeteta ne koristi u dovoljnoj mjeri su sljedeći: nedovoljna informiranost o pravu na stanku za dojenje djeteta; financijska neisplativost ili gubitak, odnosno umanjeње plaće; poslodavac nema posebno uređenu prostoriju za dojenje djeteta, uključujući i hladnjak za izdvojeno mlijeko i ostale potrebne uvjete; poslodavci i/ili radno okruženje ne podržavaju ideju dojenja na radnom mjestu; problemi organizacije poslova od strane poslodavca i mogućnosti da žena koja doji bude odsutna s posla u trajanju od dva sata; prevelika udaljenost radnog mjesta i mjesta stanovanja i problemi vezani za dovođenje djeteta koje se doji.

1.8. SMJERNICE ZA RAZVOJ I PROVEDBU AKTIVNE POLITIKE ZAPOSŁJAVANJA, 2015.-2017., ANALIZA provedbe u 2015.

Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošļavanja u RH za razdoblje od 2015.-2017. (Smjernice APZ) su nacionalni strateški dokument za trogodišnje razdoblje koji postavlja prioritete i ciljeve u ukupnoj politici rada i zapošļavanja, sadrži 3 vrste aktivnosti (usluge, mjere i potpore) kojima se intervenira na tržištu rada. Analiza potvrđuje sporo mijenjanje društvene svijesti o ravnopravnosti spolova u provedbi politike rada i zapošļavanja. Naime, iako su u većini analiziranih intervencija na tržištu rada bile više obuhvaćene žene (HZZ-a - 60,1%), kod intervencija u kojima se odobravaju novčane potpore udio muškaraca je u intervencijama svih sudionika bio veći.²¹ **Aktivnostima APZ-a je bilo obuhvaćeno 49 žrtava obiteljskog nasilja**, od toga 46 žena (93,9%) u 9 županija i Gradu Zagrebu. Mjere se ne provode dovoljno u odnosu na ovu posebnu skupinu nezaposlenih, a zabrinjava što se ne provode po svim županijama. U cilju sinergijskog djelovanja na promicanju ravnopravnosti spolova na tržištu rada, Pravobraniteljica se zalaže za aktivniju suradnju JLPS i drugih (su)nositelja aktivnosti u Smjernicama APZ-a, osobito u intervencijama „Potpore poduzetnosti žena“ i „Javni radovi“, kao i u većoj aktivaciji posebne skupine nezaposlenih - žrtva obiteljskog nasilja.

2 OBITELJ

2.1. NASILJE U OBITELJI

Iako je Pravobraniteljica u svom Izvješću o radu za 2014. pozvala Hrvatski sabor da u što kraćem roku ratificira *Konvenciju Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja* (tzv. *Istanbulska konvencija*), kojom je potvrđeno da je nasilje nad ženama ozbiljno kršenje ljudskih prava i oblik rodne diskriminacije, to se do zaključenja ovog Izvješća nije

²⁰ Anketni upitnik se sastojao od ukupno 25 pitanja koje su ispitanice samostalno ispunjavale elektroničkim putem.

²¹ Provedbena institucija/JLPS i udio muškaraca kod intervencija u kojima se odobravaju novčane potpore: HZZ - 55,9% i 56,4%; MINPO - 79,1%; Grad Zagreb -70,8%; Brodsko-posavska županija - 83,6%.

dogodilo. Pravobraniteljica je načelno pozdravila inicijativu predlagatelja i zakonodavca da u Kazneni zakon ponovno vrati kazneno djelo *Nasilje u obitelji*. Ujedno je predlagatelja upozorila da će predložena zakonska definicija kaznenog djela *Nasilje u obitelji* otvoriti mnoga pitanja i nedoumice prilikom primjene od strane policije, državnih odvjetnika/ca i sudaca/sutkinja.

2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja²²

Zbog prekršajnog djela nasilja u obitelji, policija je *prekršajno prijavila* 13.775 osoba, što je 1.099 ili **7,4% manje** prijavljenih osoba u odnosu na 2014. kada je ukupan broj prijavljenih osoba bio 14.874.²³ Od 2010. egzistira relativno kontinuirani pad prijavljenih nasilnika/ca.

Prema spolnoj strukturi *prekršajnih počinitelja za nasilje u obitelji* evidentirano je: 10.575 (**77%**) muškaraca²⁴ i 3.200 (**23%**) žena²⁵. Počinjenim *prekršajem nasilja u obitelji* oštećeno je ukupno 15.338 osoba²⁶. Od ukupnog broja oštećenih osoba, **oštećeno je 9.775 (64%) žena i 5.563 (36%) muškaraca**. U navedenom razdoblju policija je nadležnim prekršajnim sudovima predložila izricanje ukupno 2.997 zaštitnih mjera propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (za **26,6% manje** nego u 2014.). Sukladno sudskim odlukama, policija je *provela ukupno* 1.241 zaštitnu mjeru (za **18,6% manje** nego u 2014.). Ukupan broj svih zaštitnih mjera koje je policija predlagala nadležnim prekršajnim sudovima jest 9.136, što je za **18,9% manje** nego u 2014. Osoba koje opetovano krše Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji – *recidivista* je u 2014. bilo ukupno 3.809 (25% od ukupnog broja prijavljenih za nasilje) dok je u 2015. taj broj pao na 3.562 osobe (također, 25% od ukupnog broja prijavljenih osoba – postotak je ostao isti jer je i ukupni broj prijavljenih za nasilje manji).

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama²⁷

S obzirom na to da je polovinom 2015. u Kazneni zakon uvedeno i novo kazneno djelo - *Nasilje u obitelji, čl.179a*, Ministarstvo unutarnjih poslova je dostavilo podatke o ukupno 145 registriranih kaznenih djela nasilja u obitelji za navedeni period, od čega je nastradalo 150 osoba: 121 žena (81%), a 29 muškaraca (19%). Iz analiziranih podataka MUP-a zabilježeno je ukupno 2.220 kaznenih djela s elementima nasilja među bliskim osobama (što je za **100,5% više** nego u 2014.) u kojima je ukupno stradalo 2.359 žrtava (za **104,2% više žrtava** nego u 2014.) od kojih su 1.752 žene (čak 112% više nego u 2014.), a 607 muškarci (85% više nego u 2014.). Od ukupnog broja 1.676 počinitelja nasilja među bliskim osobama, muškaraca je 1.543 (92%), a žena 133 (7,9%). U svim kaznenim djelima među bliskim osobama po broju prednjače muškarci kao počinitelji nad ženama kao žrtvama.

2.1.3. Problemi koji traju i 'novi trendovi'

Dok bilježimo usporavanje kontinuiranog pada prekršajnih djela nasilja u obitelji, u usporedbi s prošlim godinama bilježimo preko 100 postotni **trend porasta ukupnog broja kaznenih djela s elementima nasilja među bliskim osobama** uz preko 100 postotni porast broja žena žrtava nasilja među bliskim osobama. **Trend 'brutalizacije' obiteljskog nasilja**, odnosno nasilja među bliskim osobama, koji smo zabilježili u Izvješću o radu za 2014., ne samo da je potvrđen, već statistički

²² Brojčani pokazatelji prekršajnih djela obiteljskog nasilja dostavljeni od MUP-a.

²³ Za 10,2% manje nego u istom razdoblju 2013. kada je prekršajno prijavljeno 16.564 osoba.

²⁴ Za 9,2% manje nego u 2014.

²⁵ Za 0,6% manje nego u 2014.

²⁶ Za 6,3% manje nego u 2014.

²⁷ Brojčani podaci MUP-a.

podaci iz 2015. upozoravaju da ulazimo u zonu u kojoj će biti potrebno provesti ozbiljne stručne analize uzroka ovakvog povećanja nasilja među bliskim osobama.

Pravobraniteljica je u svom radu na predmetima uočila kako je kod procesuiranja obiteljskog nasilja u postupanju policije vidljivo da se djela fizičkog nasilja u obitelji, a posebice djela *verbalnog, psihičkog i ekonomskog nasilja* iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, ne dovode u vezu s kontekstom, povijesti i kronologijom nasilja u svakom konkretnom slučaju, već se policija fokusira isključivo na prijavljeni događaj zbog kojeg intervenira. Stoga dolazi do situacija u kojima se i žrtva i počinitelj uhićuju i privode zbog svađe u koju su bile uključene psovke, a da se pri tome propušta sankcionirati slučajeve ozbiljnog i dugotrajnog psihičkog, ekonomskog, odnosno fizičkog nasilja među bračnim/izvanbračnim drugovima, odnosno partnerima (npr. prijetnja ubojstvom). Pravobraniteljica napominje kako se kod nasilja u obitelji rijetko događa da je žrtva izložena samo jednom obliku nasilja te da se vrlo često radi o stjecaju više oblika nasilja. Osim toga, pokazalo se da su obiteljski nasilnici skloni nasilničkom ponašanju i izvan svojih obitelji, što bi svakako uvijek trebalo uzimati u obzir kod kažnjavanja.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa, na *aktivnosti psihosocijalnog tretmana počinitelja* nasilja u obitelji u kaznenom i prekršajnom postupku utrošeno je ukupno 776.956 KN (što je za 17% više nego u 2014.). Za razliku od 2014., kada je za ovu aktivnost utrošeno manje od proračunom predviđenih sredstava, u 2015. utrošeno je 13% više od predviđenih proračunskih sredstava za ovu aktivnost.²⁸

2.1.4. Propusti policije i pravosuđa u postupanju prema žrtvama nasilja u obitelji

Temeljem dugogodišnje prakse, Pravobraniteljica je utvrdila da su propusti nadležnih tijela kod suzbijanja i zaštite od obiteljskog nasilja – praksa dvostrukog uhićenja i nerazlikovanje primarnog počinitelja od žrtve, sudsko puštanje nasilnika da se brane sa slobode uz zamjenu pritvora izricanjem neke od zaštitnih mjera, policijsko slabo ili nikakvo nadziranje osoba kojima su izrečene neke od zaštitnih mjera, nedovoljno izricanje zaštitnih mjera i slično.²⁹

2.2. POSTUPANJE OSTALIH NADLEŽNIH TIJELA PREMA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI

2.2.1. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji

U pojedinim slučajevima i dalje postoji neujednačena praksa centara za socijalnu skrb vezano uz obvezu žurnog prijavljivanja svih saznanja i sumnji o obiteljskom nasilju nadležnoj policijskoj postaji, a što je kao obveza propisano i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Problem u pojedinim slučajevima ponekad predstavlja i neprepoznavanje pojedinih oblika obiteljskog nasilja, i to posebice psihičkog i ekonomskog, uslijed čega posljedično izostaje i prijavljivanje takvog nasilja policiji. U donošenju svih odluka kojima se odlučuje o pravima i interesima djeteta, a što posebice do izražaja dolazi u postupcima vezanima uz roditeljsku skrb, centar je osobito dužan utvrđivati postojanje obiteljskog nasilja (toč.8. Protokola³⁰). Naime, jednakim tretiranjem žrtve i počinitelja dodatno se produbljuje nepovoljniji položaj same žrtve, a što se svakako može odraziti i na pitanje adekvatne roditeljske skrbi. S obzirom na to da Pravobraniteljica kontinuirano zaprima pritužbe koje se odnose na navedenu problematiku, preporučuje se edukacija djelatnika/ica iz sustava socijalne skrbi.

²⁸ Ovdje treba napomenuti da je za „Psihosocijalni tretman u kaznenom i prekršajnom postupku“ državnim proračunom za 2015. bio predviđen iznos od 1.000.000,00 kuna, koji je rebalansom proračuna umanjen za 320.000 kuna.

²⁹ Za sve detaljno nabrojane propuste vidi cjelovito Izvješće o radu za 2015.

³⁰ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

2.2.2. Stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji

Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje 2011.-2016. (Nacionalna strategija) u poglavlju VI. „Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji“ sadrži mjeru br.7. koja glasi: „Osigurati trajno i privremeno stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji sukladno raspoloživim stambenim prostorima.“ Pravobraniteljica je pratila, poticala i kontinuirano isticala potrebu provedbe navedene mjere. Međutim, navedena mjera se ne provodi, odnosno postojeći modeli su se pokazali neučinkovitim. S obzirom na to da je cjelokupna provedba mjere stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji ozbiljno došla u pitanje, Pravobraniteljica drži potrebnim preispitati politiku stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja te pronaći učinkovit model stalnog i privremenog stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji.

2.2.3. ISTRAŽIVANJE o načinima financiranja rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

Rezultati navedenog istraživanja ukazuju kako još uvijek na području pojedinih županija (njih 6)³¹ ne postoji niti jedno sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, a 2 županije³² i 1 grad³³ na čijem području postoje skloništa nisu izdvajala novčana sredstva za njihov rad u 2015. Iako gotovo sve JLPRS ipak izdvajaju određene novčane iznose za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području, ta sredstva u njihovim proračunima i dalje čine **vrlo malen udio ukupnog proračuna (između 0,01% - 0,18%)**. Uočeno je da JLPRS koje imaju veće proračune ne izdvajaju nužno i veće novčane iznose za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području.

2.3. DRUGI OBLICI NASILJA

2.3.1. Partnersko nasilje

Osobe koje jesu ili su bile u intimnim vezama ili koje se smatraju parovima, ali najčešće ne žive (ili nisu živjele) u zajedničkom kućanstvu, još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu od nasilja. Temeljem pritužbi žena žrtava partnerskog nasilja, kojih je sve više, uočeno je da partnersko nasilje karakterizira prisila i kontroliranje partnerica te da je nasilje potaknuto prestankom partnerske veze. Sve dok se ne izvrše potrebne zakonodavne promjene, zaštita žrtava partnerskog nasilja pruža se na dva načina. Prvi način je ukoliko policija utvrdi da se radi o partnerskoj vezi (sadašnjoj ili bivšoj) koja ima elemente izvanbračne zajednice, zaštita se pruža sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. Drugi način, primjenom prekršajne odredbe iz čl.31. ZRS-a. Zaključno, Pravobraniteljica smatra da se partnersko nasilje treba na odgovarajući način sankcionirati prema ZRS-u, koji bi se u tom dijelu morao nadopuniti ovlaštenim tužiteljima, sankcijama i odgovarajućim zaštitnim mjerama.

2.3.2. Silovanje

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka (čl.152. KZ-a) evidentirano je 70 puta (pri čemu je u 37% slučajeva bilo počinjeno među bliskim osobama) dok je kazneno djelo silovanja (čl.153. KZ-a) evidentirano u 72 slučaja (pri čemu je u 45% slučajeva bilo počinjeno među bliskim osobama). Usporedbe radi, tijekom 2014. kazneno djelo silovanja je bilo evidentirano u 57 slučajeva iz čega je vidljiv porast (cca 25%) broja kaznenog djela silovanja, pri čemu su gotovo sve oštećene osobe (97%) bile ženskog spola. Također je vidljiv

³¹ Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Ličko-senjska, Virovitičko-podavska, Požeško-slavonska i Dubrovačko-neretvanska.

³² Bjelovarsko-bilogorska i Šibensko-kninska županija.

³³ Grad Čakovec.

i porast od 100% kaznenih djela silovanja među bliskim osobama, pri čemu je ono u najvećem broju slučajeva (cca 60%) bilo počinjeno između pastorka i očuha.

2.4. RODITELJSKA SKRB

2.4.1. Pritužbe u području roditeljske skrbi

Pritužbe iz ovog područja i dalje u značajnom broju slučajeva podnose muškarci/očevi (60,53%) pritužujući se na spolne stereotipe stručnih djelatnika/ica centara za socijalnu skrb, koji/e smatraju da su majke bolje skrbnice za djecu. Muškarci su se prituživali i na pasivnost centara za socijalnu skrb po pitanju (ne)poduzimanja odgovarajućih mjera u cilju omogućavanja ravnopravnog roditeljstva, a posebice vezano uz omogućavanje njihovih redovitih osobnih odnosa s djetetom u slučajevima u kojima dijete živi s majkom. S druge strane pritužbe majki u ovom području su uglavnom vezane uz njihovu lošiju životnu situaciju uvjetovanu obiteljskim nasiljem kojem su bile izložene, a za koje stručni djelatnici/ice, prema njihovom mišljenju, nisu bili/e u dovoljnoj mjeri senzibilizirani/e. Ovdje do izražaja dolazi i problematika (ne)prepoznavanja svih oblika obiteljskog nasilja, prvenstveno psihičkog, ali i ekonomskog koje se u pojedinim slučajevima, prema navodima iz zaprimljenih pritužbi, ponekad pogrešno percipira kao isključivo „neriješene imovinsko-pravne odnose“. U osjetnom broju slučajeva ipak se nije radilo o povredi načela ravnopravnosti spolova, već o nerazriješenom partnerskom odnosu roditelja, te je u značajnom broju slučajeva postupanje centra bilo utemeljeno na objektivnim faktorima koji nisu bili u vezi ni sa kakvom diskriminacijom temeljem spola.

2.4.2. ISTRAŽIVANJE o osobnim odnosima djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima obiteljskog nasilja

Iz dostavljenih očitovanja centara za socijalnu skrb na području Zagrebačke županije kao i Centra za socijalnu skrb Zagreb, proizlazi kako navedeni centri ne raspolažu odgovarajućim prostorom u kojem bi se mogli održavati osobni odnosi djece s odvojenim roditeljem, a u slučajevima u kojima se ti odnosi trebaju održati u neutralnom prostoru i uz nadzor stručne osobe. Pravobraniteljica ukazuje kako se radi o izuzetno važnom pitanju koje obuhvaća prava iz roditeljske skrbi, ali istodobno i prava zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Stoga bi trebalo pronaći trajno rješenje, a mjere koje su do sada bile poduzete radi rješavanja ove problematike od strane resornog ministarstva idu u pozitivnom smjeru.

2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, 2011.-2016., Analiza provedbe u 2015.

Pravobraniteljica je nastavila višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe *Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, 2011.- 2016.* U 2015. fokus je bio na važnijim nositeljima i su-nositeljima provedbi mjera. Iz prikupljenih i analiziranih izvješća o provedbi Nacionalne strategije, Pravobraniteljica je zaključila da je za bolju provedbu pojedinih mjera potrebno osigurati znatno više financijskih sredstava, na nacionalnoj i lokalnoj razini. Vidljivo je da se najbolji rezultati ostvaruju u onim tematskim područjima djelovanja koja nisu povezana s izdvajanjem znatnijih financijskih sredstava, kao što su unaprjeđenje međuresorne suradnje i stručnog usavršavanja i senzibilizacija javnosti. Međutim, kada se radi o zbrinjavanju i potpori žrtvama nasilja u obitelji, rezultati su slabiji ili potpuno izostaju. Slabo se provode mjere povezane sa zapošljavanjem žrtava nasilja u obitelji.

2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI

Obveze nadležnih tijela predviđene Protokolom uključuju određene aktivnosti na lokalnoj i regionalnoj razini sa koordinatorima/icama za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave (20) te povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama (20 županija i Grad Zagreb).

2.6.1. Koordinatorice za ravnopravnost spolova

Kao i prijašnjih godina, gotovo svi koordinatorice su prikupili/e podatke od policije, a velika većina je podatke prikupila i od centara za socijalnu skrb kao i od pravosudnih tijela. Polovica koordinatorica je podatke prikupila od zdravstvenih ustanova i od drugih nadležnih tijela zaduženih za provedbu Protokola, dok je samo manji broj njih podatke prikupio od odgojno-obrazovnih ustanova. Gotovo svi koordinatorice navode suradnju s jedinicama lokalne samouprave, a suradnja postoji i sa povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama.

2.6.2. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova

Gotovo sva povjerenstva su uspostavila suradnju i razmjenu podataka s relevantnim subjektima predviđenim Protokolom (koordinatorima/icama za ravnopravnost spolova, županijama, centrima za socijalnu skrb, policijom i organizacijama civilnoga društva). Uočeno je kako se još uvijek u većini županija ne održavaju sastanci vezani uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji, a pojedina povjerenstva navode kako su održavali/e sastanke s tematikom obiteljskog nasilja općenito, ali ne i o pojedinačnim slučajevima obiteljskog nasilja, sukladno obvezi iz Protokola.³⁴

2.6.3. Financiranje povjerenstava za ravnopravnost spolova

Kao i prijašnjih godina, postoje znatne razlike u visini sredstava (1.000,00 KN - 250.000,00 KN) koja su povjerenstva u 2015. dobila za svoj rad od županije. Međutim, uočeno je kako visina novčanih sredstava nije uvijek nužno povezana i s aktivnošću povjerenstava. Pravobraniteljica ponovno ukazuje kako bi se financiranje trebalo vršiti kroz sve stavke županijskih proračuna, odnosno na razini svih proračunskih rashoda (izdataka).

2.7. DEMOGRAFSKA POLITIKA I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Demografska slika u Republici Hrvatskoj tijekom 2015. je bila izuzetno loša, čime je samo nastavljen izrazito nepovoljan demografski proces koji traje posljednjih nekoliko desetljeća. Što se tiče nepovoljnijeg položaja žena na hrvatskom tržištu rada, Pravobraniteljica naglašava da je spolna diskriminacija žena vezana uz fizičko stanje trudnoće i materinstva veoma raširena na hrvatskom tržištu rada, kao i spolna diskriminacija žena vezana uz rodno uvjetovanu raspodjelu brige za djecu unutar obitelji. Pravobraniteljica preporučuje dugoročniju i kvalitetniju populacijsku politiku, koja se prije svega odnosi na rješavanje stambene problematike i nezaposlenosti, kvalitetnije i povoljnije mogućnosti smještaja djece i radnog vremena u jaslicama i dječjim vrtićima, dnevnih boravaka, fleksibilnost uređenja radna vremena zaposlenica s malom djecom, znatno smanjenje ugovora o radu na određeno vrijeme i dr.

³⁴ Aktivnosti detaljno opisane u cjelovitom Izvješću o radu za 2015.

3 SPOLNE I RODNE MANJINE

3.1. PRAVNA OSNOVA I OCJENA STANJA

3.1.1. Provedba odredaba Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola

Tijekom 2015. nisu uočene značajnije prepreke u provedbi *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola*. Prema službenim statistikama Ministarstva uprave, od stupanja zakona na snagu 06.08.2014.-31.12.2015., sklopljeno je 108 životnih partnerstva od čega 57 između partnera muškog spola, a 51 između partnerica ženskog spola. Uz životna partnerstva, odlukom nadležnog suda zasnovana je i prva partnerska skrb u sklopu životnog partnerstva.

3.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom

U pogledu zaštite fizičkog integriteta građana/ki istospolne orijentacije i suzbijanja kaznenih djela motiviranih mržnjom prema ovoj skupini, ne primjećuje se napredak u odnosu na prošlu godinu. Prema evidenciji Ministarstva pravosuđa tijekom 2015. nije pokrenut niti jedan kazneni postupak radi nekog kaznenog djela motiviranog mržnjom prema osobama istospolne orijentacije, iako je prema službenoj evidenciji Ministarstva unutarnjih poslova policija procesuirala 5 kaznenih djela motiviranih mržnjom zbog spolne orijentacije žrtve. Prema evidenciji Ministarstva pravosuđa pokrenuto je 7 prekršajnih postupaka vezanih uz diskriminaciju temeljem spolne orijentacije, dok ih je dodatnih 5 preneseno iz 2014. Najveći broj prekršajnih postupaka - njih 7, vodio se po osnovi spolnog uznemiravanja i to 6 predmeta radi uznemiravanja temeljem spolne orijentacije i 1 predmet radi spolnog uznemiravanja. Podaci sugeriraju određeni nerazmjer između prekršajnih i kaznenih postupaka, na što je Pravobraniteljica ukazivala i prethodnih godina.

3.1.3. Sloboda okupljanja i izražavanja

Pravobraniteljica ukazuje kako je nastavljen napredak u pogledu zaštite ustavne slobode javnog okupljanja i izražavanja spolnih i rodni manjina. Sve tri Povorke ponosa prošle su bez vidljivih izraza netrpeljivosti i očiglednih provokacija.

3.1.4. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima

Pravobraniteljica je i dalje uvjerenja kako je diskriminacija temeljem spolne orijentacije na tržištu radne snage te usluga i dobara raširena, iako je njena vidljivost relativno slaba. Pravobraniteljica je u 2015. zaprimila 3 pritužbe radi diskriminacije temeljem spolne orijentacije iz područja rada i zapošljavanja (1 u 2014.). Prema podacima Ministarstva pravosuđa, pred parničnim sudovima vodila su se 4 parnična postupaka radi nepovoljnog postupanja temeljem spolne orijentacije, od kojih su svi započeti tijekom 2014., dok 2015. nije pokrenut niti jedan novi sudski spor. Od 4 postupka 2 su riješena pravomoćnom presudom u korist troje žrtava od kojih su 2 bile ženskog spola, a 1 muškog.

3.2. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH (TRANSRODNIH) OSOBA

Tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je svoj angažman, započet još 2013. s izmjenama *Zakona o državnim maticama* i nastavljen izradom *Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu* (Pravilnik, 2014.), usmjerila prema konstruktivnom rješavanju problema primjene navedenih propisa u praksi. Osim brojnih javnih istupa u kojima je isticala probleme, ali i načine rješavanja istih kada su u pitanju rodno-disforične osobe, Pravobraniteljica je na 7. sjednici

Povjerenstva Vlade za ljudska prava³⁵, na kojoj se raspravljalo o pravima trans-rodni osoba, izložila sve probleme vezane uz rješavanje statusa ovih osoba te zatražila uklanjanje svih preostalih prepreka. Sastanci koje je Pravobraniteljica održala sa Ministarstvom zdravlja i Nacionalnim zdravstvenim vijećem te njeni brojni javni istupi pomogli su razrješavanju situacije vezane uz zastoj u ostvarenju prava rodno-disforičnih osoba te ubrzali postupak što je, nakon objave liste stručnjaka i stručnih smjernica nadležnih ministarstava, rezultiralo uklanjanjem svih administrativno-pravnih prepreka koje su priječile ostvarenje njihovih prava i omogućilo primjenu propisa u praksi. Pravobraniteljica nastavlja pratiti na koji način i kojom dinamikom rodno-disforične osobe reguliraju svoj status u Republici Hrvatskoj.

4 RIZICI VIŠESTRUKKE DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE

4.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA

Pravobraniteljica posebnu pažnju posvećuje ženama u ruralnim područjima imajući u vidu da se radi o posebno osjetljivoj društvenoj skupini, izloženoj riziku višestruke diskriminacije. Samostalno ili u suradnji s drugim zainteresiranim dionicima podržala je brojna događanja koja su imala za cilj osnažiti ruralne žene i promovirati njihov rad i proizvode. Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, a zajedno s ostalim pravobraniteljskim institucijama, Pravobraniteljica je u Hrvatskom saboru³⁶ organizirala konferenciju *Daleko od grada i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima* u okviru koje je održala panel: ***Položaj žena u ruralnom području iz aspekta ravnopravnosti spolova***. Zaključila je da su žene sa sela u višestruko nepovoljnijoj poziciji od žena iz grada - pri zapošljavanju, kao žrtve obiteljskog nasilja, vezano uz političku participaciju te s obzirom na ograničenu dostupnost javnih servisa, infrastrukturu i sl.

4.2. ŽENE S INVALIDITETOM

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, najveći broj žena s invaliditetom ima završenu ili nezavršenu osnovnu školu (73,2%), prema 50,1% muškaraca s invaliditetom. Srednju stručnu spremu ima 19,6% žena s invaliditetom te gotovo dvostruko više muškaraca s invaliditetom (37,7 %). Slabija obrazovna struktura žena s invaliditetom nepovoljno se odražava i na sva ostala područja njihovog života, a posebice na područje rada i zapošljavanja te nasilja u obitelji. Naime, žene s invaliditetom su često ovisne (posebice ekonomski) upravo o samom zlostavljaču te se stoga teško odlučuju prijaviti nasilje. Specifičan oblik obiteljskog nasilja je socijalna izolacija, odnosno zanemarivanje koje je posljedica društvenih stereotipa, odnosno percepcije osoba s invaliditetom, a posebice žena s invaliditetom, kao osoba koje ne mogu ravnopravno participirati u svim segmentima društva. Sve navedeno ukazuje kako su žene s invaliditetom posebno osjetljiva kategorija izložena riziku višestruke diskriminacije.

³⁵ 13.03.2015.

³⁶ 08.12.2015.

4.3. ŽENE PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA

Izveštaj za Republiku Hrvatsku – Socijalno uključivanje djece Roma (RECI+), koji su izdali Mreža fondacija Otvoreno društvo, Fond za obrazovanje Roma i UNICEF, potvrdio je nezavistan položaj u kojem se nalaze Romkinje. Pravobraniteljica podržava preporuke UN Odbora za ukidanje diskriminacije žena: 1) Poboljšanje pristupa prilikama za formalno zapošljavanje i poduzetništvo za žene, uključujući Romkinje i žene pripadnice ostalih skupina koje su u nepovoljnijem položaju, kao i poboljšanje mogućnosti kombiniranja radnog života i obiteljskih obaveza, uključujući i povećanje broja dječjih vrtića; 2) Dodjeljivanje dodatnih financijskih sredstava za nacionalne akcijske planove i strategije usmjerene na uklanjanje svih oblika diskriminacije Romkinja.

4.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU

Do donošenja *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (Zakon)³⁷, obeštećenje žrtava ratnih zločina u Republici Hrvatskoj bilo je vezano isključivo uz provođenje kaznenog postupka protiv počinitelja. Kao posljedica toga, veliki broj žrtava seksualnog nasilja ostao je bez ikakve satisfakcije, što je dodatno traumatiziralo žrtve te djelovalo demotivirajuće na njih u smislu prijavljivanja zločina. Pravobraniteljica je prepoznala navedene probleme ove posebno ugrožene skupine i aktivno je sudjelovala u radu Radne skupine oformljene pri Ministarstvu branitelja (2014.), koja je izrađivala navedeni Zakon, predlažući rješenja koja bi žrtvama olakšala ostvarenje prava iz navedenog Zakona te zaštitila njihovo dostojanstvo. Prema podacima koje je Pravobraniteljici dostavilo Ministarstvo branitelja, 19.10.2015. formirano je *Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja* iz redova doktora medicine, a na prvoj sjednici (05.11.2015.) raspravljalo se o konkretnim slučajevima/predmetima. Ministarstvo je do kraja 2015. zaprimilo ukupno 110 zahtjeva za priznavanje statusa žrtve te završilo obradu ukupno njih 35. Od navedenog broja, u 25 predmeta već je doneseno pozitivno rješenje dok je u jednom utvrđeno da stranka ne ispunjava uvjete za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja te je doneseno negativno rješenje. Ostali predmeti su u postupku obrade. Pravobraniteljica će nastaviti pratiti rad Povjerenstva te će, u svrhu unapređenja procesa ostvarenja prava žrtava, sugerirati promjene.

4.5. ŽENE I PROSTITUCIJA

Kaznenim djelom prostitucije u 2015. bile su oštećene 134 osobe, a što je gotovo trostruko više nego u 2014., pri čemu su, kao i 2014., sve oštećene osobe bile žene. Dakle vidljiv je trend porasta broja žrtava, pri čemu su žrtve toga kaznenog djela isključivo žene mlađe životne dobi. Pravobraniteljica se godinama zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga te dekriminalizacije prostitutki budući da je prostitucija jedan od najgrubljih i najtežih oblika eksploatacije i to uglavnom žena. Prema važećem hrvatskom zakonodavstvu, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji, ali ne i kupci usluga, iako kupac usluga može iznimno odgovarati kazneno u određenim slučajevima iz čl.157.st.2. KZ-a (trgovanje ljudima).

³⁷ NN 64/15; Zakon je stupio na snagu 18.06.2015. Ministarstvo branitelja je donijelo provedbene propise u roku od propisanih 90 dana i to *Pravilnik o ustrojstvu i načinu rada Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja* te *Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja statusa i prava žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu*.

4.6. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA, POSEBICE ŽENAMA I DJECOM

Trend porasta broja žrtava trgovanja ljudima nastavio se i tijekom 2015. kada je bilo identificirano ukupno **38 žrtava** trgovanja ljudima, pri čemu su sve žrtve bile ženskog spola i seksualno eksploatirane.

5 PODRUČJE OBRAZOVANJA

5.1. NOVI PROPISI I NASTAVNI PROGRAMI RELEVANTNI ZA PODRUČJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Kurikulum) unaprijedio je kurikulumski okvir po pitanju uvrštavanja sadržaja vezanih za ravnopravnost spolova. U temeljnim vrijednostima Kurikuluma navode se *humanizam i tolerancija*, koje su nužne „za uspješno snalaženje u životnom kontekstu koji obilježava pluralizam kultura te rodnih, rasnih, etničkih, vjerskih, nacionalnih razlika i socijalnog statusa“. Kao jedne od ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje spominju se *socijalna i građanska kompetencija*, koje se „razvijaju poticanjem djeteta na odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvatanje različitosti“. Pravobraniteljica naglašava da je kontinuirano usklađivanje s navedenim nacionalnim zahtjevima iz Kurikuluma obveza svih predškolskih ustanova u Republici Hrvatskoj.

5.2. UVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Povodom odluke Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta da se od šk.god.2015./16., *Građanski odgoj i obrazovanje* uvede kao poseban obvezni nastavni predmet, Pravobraniteljica je zatražila očitovanje iz kojih razloga se odustalo od planiranoga (imajući u vidu integraciju anti-diskriminacijskih sadržaja u tom predmetu) te očitovanje o mjerama koje Ministarstvo planira poduzeti po pitanju integracije sadržaja vezanih za suzbijanje diskriminacije temeljem spolne orijentacije u osnovnoškolski i srednjoškolski sustav. Pritom je Pravobraniteljica uzela u obzir vrlo slabu zastupljenost takvih sadržaja (ne samo u okviru građanskog odgoja i obrazovanja, već i u cjelokupnom nacionalnom kurikulumu) i rezultate istraživanja koji pokazuju prisutnost homofobije među mladima. Ministarstvo se očitovalo da se *Građanski odgoj i obrazovanje* u ovoj šk.god.2015./16. provodi u 20 osnovnih škola kao poseban predmet u 8. razredu, a da plan uvođenja kao obveznog predmeta nije realiziran zato što je počela priprema za izradu *Cjelovite kurikularne reforme*. Ministarstvo ističe da vjeruje da će sadržaji vezani za suzbijanje diskriminacije temeljem spolne orijentacije u okviru *Cjelovite kurikularne reforme* biti uvršteni u cijeli odgojno-obrazovni sustav.

5.3. PRITUŽBE NA UDŽBENIKE I DRUGE NASTAVNE MATERIJALE

Radom na pritužbama, Pravobraniteljica je utvrdila da se u pojedinim udžbenicima nalazi više tekstova posvećenih ljubavi ženskih članica obitelji prema djeci, a nijedan posvećen ljubavi muških članova obitelji prema djeci, što odgovara široko prisutnom stereotipu o zanemarivanju značaja uloge oca u odrastanju djece. Također, u nekim nastavnim materijalima na ilustracijama su prikazani isključivo muškarci u zanimanjima poput vatrogasca, učitelja, ribara, vozača i zidara te

isključivo žene u obavljanju kućanskih poslova (metenje poda, pranje namještaja, glačanje i pospremanje odjeće). Pravobraniteljica je Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje i obrazovanje upozorila da se takvim prikazom raspodjela odgovornosti između žena i muškaraca promiču rodni stereotipi te dala odgovarajuću preporuku, koja je usvojena te su škole obaviještene da u ispitivanju zanemare sporni nastavni materijal.

5.4. ISTRAŽIVANJE: Provedba 4. modula Zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama u šk.god.2014./15.

Cilj istraživanja bio je utvrditi provodi li se 4. modul *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje Zdravstvenog odgoja* u osnovnim i srednjim školama sukladno propisanom nastavnom planu i programu te identificirati poteškoće prilikom njegove realizacije, s posebnim osvrtom na diskriminacijske osnove u nadležnosti Pravobraniteljice. Podaci su zaprimljeni od **338** osnovnih i srednjih škola, a uzorak je u konačnici činilo 2.513 razrednika/ca koji su u šk.god.2014./15. provodili 4. modul. Glavni nalazi provedenog istraživanja koje treba istaknuti su sljedeći: 1) kao glavni razlozi zbog kojih u dijelu škola 4. modul nije realiziran ili je realiziran parcijalno, navode se nedostatak vremena zbog razredničkih obveza i/ili drugih aktivnosti u okviru sata razrednika te nedovoljna stručnost, odnosno kompetentnost razrednika za propisane teme; 2) **samo četvrtina razrednika/ca koji su predavali teme u okviru 4. modula smatra se dovoljno kompetentnima da ih mogu obraditi na kvalitetan način**; 3) u većini razreda (85%) nije zabilježeno izražavanje nezadovoljstva od strane roditelja zbog nastavnih sadržaja 4. modula ili neprihvatanje tih sadržaja od strane učenika, u 8% razreda radilo se o nekolicini roditelja i učenika (1-4), a u 7% o značajnijem broju (5>); 4) sadržaji vezani za ravnopravnost spolova u užem smislu pretežno ne predstavljaju izvor nezadovoljstva i neslaganja s njima, niti kod roditelja niti kod učenika, ali zato sadržaji vezani za spolnu orijentaciju i homoseksualnost uzrokuju pojavu nezadovoljstva i neslaganja dijela roditelja i učenika/ca; 5) bojazan roditelja da će sadržaji 4. modula imati štetan utjecaj na njihovu djecu većina razrednika (61%) smatra neopravdanima, manjina (8%) ih smatra opravdanima, dok oko 1/3 razrednika (31%) to ne zna ili ne može procijeniti.

5.5. HOMOFOBNI STAVOVI MEĐU UČENICIMA/CAMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA

Rezultati istraživanja Pravobraniteljice *Provedba 4. modula Zdravstvenog odgoja u osnovnim i srednjim školama u šk.god.2014./15.* pokazali su da učenici/e osnovnih i srednjih škola od svih nastavnih sadržaja 4. modula Zdravstvenog odgoja *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*, najviše izražavaju neprihvatanje tema vezanih za spolnu orijentaciju. Zabrinjavajuće rezultate u pogledu homofobnih stavova srednjoškolaca/ki pokazalo je i *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj* koje su objavili GOOD inicijativa, GONG i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu te istraživanje u jednoj vinkovačkoj srednjoj školi. Stoga Pravobraniteljica naglašava da su promicanje jednakosti i nediskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta te suzbijanje homofobije u području obrazovanja načela koja bi Republika Hrvatska trebala uzeti u obzir sukladno Rezoluciji Europskog parlamenta o planu EU protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta (2013/2183(INI)), Rezoluciji Europskog parlamenta o homofobiji u Europi (P6_TA(2006)0018) te Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ ministrice Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

5.6. RODNO OSJETLJIV JEZIK

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu zbog neuporabe rodno osjetljivog jezika u području rada sudskih tumača/ica: na *Pravilnik o stalnim sudskim tumačima* za koji se skreće pažnja da se u njegovom tekstu navodi samo muški rod funkcije u svim člancima i stavkama, na rješenja i izjave koje se izdaju na Županijskom sudu u Splitu za koje se navodi da predviđaju isključivo muški rod funkcije i u slučajevima kada se radi o osobi ženskog spola, i na navođenje zanimanja isključivo u muškom rodu na internetskoj stranici Sudačke mreže. Uvidom u navedeni Pravilnik utvrđeno je da je tekst prisege za sudske tumače/ice pisan u muškom rodu. Nakon što je Pravobraniteljica dala odgovarajuće preporuke, Ministarstvo pravosuđa se očitovalo da će u budućnosti postupati sukladno propisima na koje je Pravobraniteljica ukazala, a Županijski sud u Splitu se očitovao da je uveo novu praksu izdavanja tekstova izjava i rješenja u skladu s preporukom.

Pravobraniteljica je također zaprimila pritužbu na rodnu neosjetljivost jezika u službenim dokumentima koji se koriste u građevinarstvu, a u kojima se ne poštuje rodno osjetljiv jezik navodeći strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja koja se odnose na oba spola isključivo u muškom rodu. Ženska osoba se također pritužila da je u svom svakodnevnom radu prisiljena koristiti otisak žiga s nazivom ovlašteni inženjer. Od Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja zatraženo je očitovanje o praksi izdavanja uvjerenja i drugih dokumenata u nadležnosti Ministarstva u odnosu na dvorodno navođenje stručnog ili akademskog naziva ovisno o spolu primatelja/ice dokumenta, a Hrvatskoj komori inženjera građevinarstva su izdane odgovarajuće preporuke vezano za uvođenje rodno osjetljivog jezika u pravne akte, službene obrasce i personalizirane žigove. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja očitovalo se da do sada nije provodilo praksu dosljedne uporabe rodno osjetljivog načina navođenja akademskih i stručnih naziva u uvjerenjima koje izdaje, ali da se *obvezuje na buduće izdavanje uvjerenja rodno osviještenim jezikom*. Hrvatska komora inženjera građevinarstva postupila je u skladu s preporukama te najavila da će prilikom donošenja pravnih akata uzimati u obzir ZRS vezano za korištenje rodno osjetljivog jezika. Komora je također izmijenila sve obrasce objavljene na svojim internetskim stranicama i uskladila ih s rodno osjetljivim jezičnim standardima, a najavila je i da će *na zahtjev svim osobama ženskog spola izraditi personalizirani žig s nazivom zvanja u ženskom rodu*.

6 MEDIJI

6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena, muškaraca i tema o ravnopravnosti spolova u središnjim informativnim emisijama HTV, NovaTV i RTL (1.426 jedinica/tema)

Istraživanje Pravobraniteljice pokazalo je da su žene značajno podzastupljene kao sugovornice i ekskluzivne gošće središnjih informativnih emisija na sve tri televizije, ali su u većini kao novinarke koje se javljaju s terena. **Zastupljenost tema vezanih uz ravnopravnost spolova je gotovo zanemariva (ne iznosi ni 1% u ukupnom zbroju svih televizija, odnosno jedva 1% ako se zasebno gledaju HTV-u i NovaTV).** Žene su najviše pitane za izjave kao anonimne osobe, sa 35% zastupljenosti u ukupnom broju svih žena koje su dale izjave, u odnosu na muškarce koji su u najvećem postotku pitani kao predstavnici neke funkcije koju obavljaju (41%).

6.2. MEDIJSKI SADRŽAJI - POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE

Mediji i dalje perpetuiraju spolne stereotipe i seksizam i uporno koriste uglavnom žensko tijelo kao objekt za privlačenje pažnje na druge sadržaje ili u svrhu vrednovanja žena isključivo ili primarno temeljem njihovog izgleda. Takva medijska praksa u kombinaciji sa tehnološkim napretkom koji omogućava komentiranje medijskih sadržaja direktno ispod on-line objavljenih članaka i fotografija, ili na društvenim mrežama, dovodi do toga da se zagantirana sloboda govora i izražavanja zloupotrebljava kao mehanizam putem kojeg se žene vrijeđaju, omalovažavaju i na razne načine ponižavaju od strane uglavnom anonimnih komentatora. Spolni stereotipi duboko su ukorijenjeni u svijesti i muškaraca i žena.

6.3. PROVEDBA NACIONALNE POLITIKE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, 2011.-2015. – Analiza provedbe u 2015.

Temeljem analize *Izvešća Hrvatske radiotelevizije za 2015.* o provedbi mjera iz *Nacionalne politike*, vidljivo je da još uvijek postoji nesigurnost u određivanju koje se teme odnose na ravnopravnost spolova i da ne postoje sustavno praćenje i jedinstvena metodologija praćenja. Stoga Pravobraniteljica ponovo preporučuje izradu jedinstvene metodologije praćenja kao i dodatnu edukaciju osoba koje rade na navedenom Izvešću, o primjeni načela ravnopravnosti spolova.

6.4. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE VEZANO ZA PRAĆENJE PODRUČJA MEDIJA

Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u *Radnoj skupini za donošenje Medijske politike za razdoblje 2015.-2020.*, izlaganje na temu ravnopravnosti spolova u medijima, na okruglim stolovima, kao i edukacijska radionica za srednjoškolce u Strukovnoj školi u Rovinju.

6.5. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA

Usporedna tablica za posljednjih 5 godina

Godina	Javna priopćenja	TV i radio izjave	PRS press-clipping
2010.	6	38	98
2011.	4	33	91
2012.	18	37	189
2013.	19	103	363
2014.	22	117	731
2015.	17	69	658

Osim službene web-stranice www.prs.hr³⁸ na kojem se objavljuju sve aktivnosti, relevantne informacije te praksa Pravobraniteljice s opisima slučajeva, informacije o Progress-projektu su objedinjene na posebnoj web-stranici www.staklenilabirint.prs.hr³⁹. Sadržaji na službenoj web

³⁸ Pravobraniteljica ima otvorenu i facebook stranicu na kojoj objavljuje kratke vijesti i fotografije s događanja na kojima sudjeluje, obilježava datume vezane uz ravnopravnost spolova te promovira one osobe iz povijesti ili sadašnjosti koje ruše spolne stereotipe.

³⁹ Stranice su u 2015. pregledane 78.964 puta.

stranici Pravobraniteljice, u 2015. pregledani su 3.459.363 puta - što je **povećanje od 40% u odnosu na 2014.**⁴⁰

7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE

7.1. Praćenje provedbe izbora zastupnika/ca u Hrvatski sabor

Pravobraniteljica je uoči izbora zastupnika/ca u Hrvatski sabor svim aktivnim političkim strankama uputila preporuku da ispune obvezu iz čl.15.st.1. ZRS-a prema kojoj su dužne poštivati načelo ravnopravnosti spolova i na kandidacijske liste uključiti najmanje 40% pripadnika/ca jednog spola. U tu svrhu predložena je primjena modela koji preporučuju Europski parlament i Vijeće Europe: par-nepar modela ili tzv. zip sustava prema kojem je svaka druga osoba na kandidacijskoj listi suprotnog spola. Prema konačnim službenim rezultatima izbora, na izborima je bilo kandidirano 41% žena i 59% muškaraca. To je do sada najveći udio žena među kandidatima/kinjama na parlamentarnim izborima. Međutim, kada je o prvim mjestima na listama riječ, udio žena je više nego dvostruko manji u usporedbi s brojem kandidiranih: 19% žena i 81% muškaraca. Žene su podzastupljene na vrhovima lista, a najviše zastupljene na njihovim začeljima. Spolna kvota od 40% nije ispunjena na 33 od ukupno 166 kandidacijskih lista u 11 izbornih jedinica (19,9%). Tzv. zip sustav (par-nepar model) primijenjen je na 16 lista (9,6%).⁴¹ U 8. saziv Hrvatskog sabora izabrano je 128 muškaraca (84,8%) i 23 žene (15,2%). Nakon što je dio izabranih zastupnika svoj mandat stavio u mirovanje zbog drugih dužnosti, u početnom sastavu 8. saziva Hrvatskog sabora bilo je 31 zastupnica i 120 zastupnika (20,5% žena i 79,5% muškaraca).

7.2. Analiza spolne strukture Hrvatskog sabora 2000.-2015.

Najveći postotak zastupnica izabran je na parlamentarnim izborima 2007. za 6. saziv Hrvatskog sabora (koji je konstituiran 11.01.2008.) – 21% žena. Zanimljiv je fenomen povećanja udjela zastupnica nakon svake početne primjene sustava „rotacije“, tj. ulaska zamjenika/ca u Hrvatski sabor umjesto izabranih zastupnika/ca zbog *obnašanja nespojive dužnosti*. Nakon svakih izbora udio zastupnica se na taj način povećao za 3%-6%, pa tako i na posljednjim izborima. Ta činjenica još jednom potvrđuje prisutnost trenda značajne podzastupljenosti (ili pak potpune odsutnosti) žena na vodećim pozicijama odlučivanja i istovremeno povećavanja njihove zastupljenosti na nižim hijerarhijskim razinama (pozicije zamjenica, pomoćnica i sl.).

7.3. Aktivnosti Pravobraniteljice vezano za političku participaciju žena

Izvještajna godina je zbog održavanja izbora za zastupnike/ce u Hrvatski sabor bila ispunjena brojnim aktivnostima. Pravobraniteljica je izdala tri javna priopćenja: *Hrvatski sabor uveo obvezu poštivanja rodne kvote od 40% na parlamentarnim izborima* (16.02.2015.), *Javno priopćenje o poštivanju načela ravnopravnosti spolova na parlamentarnim izborima 2015.* (08.10.2015.) i *Javno priopćenje o ishodu izbora za zastupnike/ce u Hrvatski sabor iz perspektive ravnopravnosti spolova* (20.11.2015.), sudjelovala u brojnim medijskim aktivnostima te dala niz intervjuja i izjava na temu

⁴⁰ U cjelovitom Izvješću o radu za 2015. nalazi se usporedna tablica posjećenosti službene web stranice posljednjih 5 godina.

⁴¹ Stranke ORaH i Za grad su ga primijenile na svim svojim listama (11 lista ORaH i 4 Za grad), a MOST na jednoj.

političke participacije. Sudjelovala je i u raspravi pod nazivom *Perspektiva žena u politici u Republici Hrvatskoj* u organizaciji Francuskog veleposlanstva u Zagrebu i GTF – Inicijativa za održivi rast te na trećem susretu *Politika ženama!* u organizaciji Foruma žena SDP-a i zaklade Friedrich Ebert Stiftung.

7.4. Zaključno razmatranje

Unatoč pojedinim pokazateljima koji su ukazivali na pozitivan trend i polako mijenjanje neravnopravnog statusa žena u području političke participacije u posljednjih nekoliko godina, u Hrvatski sabor izabran je do sada rekordno mali postotak žena. Analizirani podaci ukazuju na zabrinjavajući silazni trend participacije žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti u Republici Hrvatskoj. Ovi parlamentarni izbori pokazali su da hrvatski politički sustav u pogledu poštivanja načela ravnopravnosti spolova i dalje zaostaje za ustrojenim institucionalnim i zakonodavnim okvirom RH. Takvo stanje u skladu je s općim trendom u brojnim drugim područjima javnog života u kojima žene nailaze na stakleni strop koji ih onemogućava u nastojanjima da preuzmu najodgovornije uloge i najprestižnije pozicije. Slučajevi u kojima danas žene u području političke participacije ipak uspijevaju, u Hrvatskoj predstavljaju izuzetke i trebat će proći još izvjesno vrijeme prije nego to postane pravilo.

8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.-2015.

Analizirajući pojedine mjere (čiji nositelji su Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo pravosuđa, Pravosudna akademija i Policijska akademija) vidljivo je kako su se one tijekom 2015. provodile kontinuirano i na zadovoljavajućoj razini, pri čemu su dostatna financijska sredstva, pored aktivnosti njihovih nositelja, svakako predstavljala jedan od ključnih faktora za njihovu provedbu. S obzirom da je aktualna Nacionalna politika donijeta za razdoblje 2011.-2015. te da je izrada nove Nacionalne politike, koja bi se odnosila za razdoblje 2016.-2020., započela u prosincu 2015., Pravobraniteljica predlaže izradu i usvajanje nove Nacionalne u što skorijem razdoblju, kao i osiguravanje dostatnih financijskih sredstava za kontinuirano provođenje svih predviđenih mjera.

9 ŽENE I SPORT

9.1. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE VEZANO ZA POLOŽAJ ŽENA U SPORTU

Pravobraniteljica je izdala javno priopćenje u kojem je naglasila da je diskriminacija žena u sportu vrlo prisutna i aktualna, a proizlazi iz postojećih predrasuda da je sport područje tradicionalno rezervirano za muškarce. Potreba za suzbijanjem neravnopravnog položaja žena u sportu prepoznata je u europskim okvirima, te Europska komisija, Vijeće Europske unije i Vijeće Europe pokušavaju utjecati na države članice u cilju unaprjeđenja njihovog položaja. Stoga je Pravobraniteljica nacionalnim, regionalnim i lokalnim sportskim savezima i svim drugim dionicima koji su u poziciji utjecati na status žena u sportu, uputila preporuku da u svom radu obavezno primjenjuju nacionalne i međunarodne standarde koji naglašavaju potrebu djelovanja u cilju suzbijanja rodni stereotipa koji priječe postizanje ravnopravnog statusa žena i muškaraca u sportu.

9.1.1. Suradnja sa sportskim organizacijama

Uspostavljena je suradnja sa *Savezom australskog nogometa Hrvatske* u sklopu koje je pravobraniteljica u Umagu (10.10.2015.) otvorila Europski kup u australskom nogometu, prvo europsko prvenstvo na kojem je sudjelovala nedavno *oformljena ženska reprezentacija Hrvatske u australskom nogometu*. Upriličen je i posjet reprezentativki instituciji Pravobraniteljice tijekom kojega su razmijenjena iskustva i mišljenja o spolnim stereotipima i seksizmu u javnom životu, medijima i obrazovnom sustavu, a reprezentativke i predstavnici/e Saveza pravobraniteljicu su upoznali s preprekama vezano za osiguranje adekvatnih uvjeta za trening, nedostatak infrastrukture i dr. Pravobraniteljica je zajedno s predstavnicima Saveza gostovala u emisiji HTV-a Hrvatska uživo. Nastavno na uspostavljenu suradnju sa *Savezom australskog nogometa Hrvatske*, Pravobraniteljica je Gradu Velika Gorica uputila preporuku da, u skladu s mogućnostima, u zajedničkoj suradnji sa *Savezom australskog nogometa Hrvatske* iznađe odgovarajuće rješenje po pitanju ustupanja sportskih terena za treninge, a Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta je dala preporuku da izda suglasnost za pristupanjem Saveza osnovnim i srednjim školama sa svrhom promocije australskog nogometa i većeg uključivanja djevojaka i mladića u taj sport.

9.1.2. Poticanje spolno mješovitog sporta

Pravobraniteljica ističe *preporuku Međunarodnog olimpijskog odbora*⁴² o poticanju uključivanja spolno mješovitih momčadskih događaja počevši od Olimpijskih igara 2020.⁴³ U tom smislu je važno osigurati dostupnost sporta djeci bez obzira na spol uključujući i osiguravanje dostupnosti spolno mješovito strukturiranog sporta. Dječake i djevojčice potrebno je poticati na međusobnu kooperaciju i suradnju u svim područjima javnog i privatnog života, uključujući odgojno-obrazovni sustav, kako bi ih se kroz međusobnu interakciju od najranije dobi učilo na međusobno razumijevanje, uvažavanje i toleranciju različitosti, kao i na usvajanje komunikacijskih i drugih vještina. Preporučljivo je uzimati u obzir načelo fleksibilnosti i prilagodbe djeci na način da se uvažavaju njihovi afiniteti, interesi, sposobnosti i potencijali te ih na listi prioriteta stavljati ispred kategoriziranja po spolu (na isključivo ženske i isključivo muške kategorije), a sve s ciljem izbjegavanja uskraćivanja pristupa sportskim aktivnostima djevojčica u muškim kategorijama i obratno te poticanja spolno mješovitih sportskih aktivnosti u slučajevima kada je to primjereno fizičkim dispozicijama djece.

9.2. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU SPORTA

Postupajući po individualnim pritužbama, Pravobraniteljica je utvrdila diskriminaciju u sljedećim slučajevima: rukometnih sutkinja temeljem trudnoće i materinstva; diskriminaciju nogometne sutkinje zbog onemogućavanja profesionalnog napredovanja; diskriminaciju ženskog Šahovskog kluba zbog umanjivanja broja vjerodajnica s obrazloženjem da je u ženskoj konkurenciji puno jednostavnije ostvariti prvoligaški rang; diskriminaciju natjecateljica u odnosu na natjecatelje zbog nejednakog nagrađivanja u polumaratonu. Pravobraniteljica je postupala i u predmetu u kojem je utvrdila da neki dijelovi *Popisa značajnih događaja* nisu u skladu s načelom ravnopravnosti spolova. Naime, muški sport pretpostavljen je ženskom tj. muški sport se priznaje kao događaj od posebnog nacionalnog interesa, dok događaj iste natjecateljske razine za isti sport u ženskoj konkurenciji nema taj status, premda i muške i ženske momčadi predstavljaju Republiku Hrvatsku na jednak način. Stoga je Pravobraniteljica Agenciju za elektroničke medije, kao autoricu Popisa,

⁴² 127. sjednica održana 08.-09.12.2014. u Monacu.

⁴³ Preporuka 11.2., *Olympic Agenda 2020*.

upozorila da on nije u skladu s odredbama ZRS-a i čl.9. Direktive 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća o audiovizualnim medijskim uslugama te je predložila da Agencija pokrene postupak izmjene propisa. Agencija nije postupila u skladu s upozorenjem i prijedlogom, ukazujući u svom obrazloženju na razliku u popularnosti sporta u muškoj i ženskoj konkurenciji, pritom zanemarujući ravnopravnost spolova kao jednu od najviših vrednota ustavnoga poretka RH i činjenicu da su Vijeće Europske unije i Vijeće Europe naglasile da je potrebno mijenjati popise sa svrhom uključivanja više sportskih događaja u ženskoj konkurenciji i unaprjeđenja ravnopravnosti spolova u sportskim natjecanjima.

9.3. PROVEDBA MJERA NACIONALNE POLITIKE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA 2011.-2015. VEZANIH UZ SPORT

Propisane su dvije mjere u okviru cilja 4.2. *Unaprijedit će se položaj žena u športu*, kojima je rok provedbe 2015. Pravobraniteljica je od Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) i Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) kao nositelja mjera zatražila izvješće o njihovoj provedbi. Vezano za mjeru 4.2.1. *Povećat će se udio žena u upravljačkim strukturama sportskih saveza i drugih sportskih organizacija sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova*, iz dostavljenih podataka HOO-a vidljivo je da su žene među zaposlenima u sportskim organizacijama značajno podzastupljene na gotovo svim hijerarhijskim razinama, a podjednak udio prisutan je jedino među administrativnim osobljem, tj. na radnim mjestima koja su vezana za tehnički dio posla i koja imaju najmanji utjecaj na donošenje odluka te su „najudaljenija“ od sportskih terena i samog sporta. HPO vezano za provedbu mjere 4.2.3. *Športašicama će se osigurati jednaka dostupnost sportske infrastrukture, kako u vremenu korištenja tako i u kvaliteti, te dostupnost stručnog usavršavanja, osposobljavanja i zapošljavanja u športu*, ističe da sportašice koje treniraju u sklopu djelovanja HPO-a imaju jednaku dostupnost sportske infrastrukture, no da je pristup sportske infrastrukture za ukupni sport osoba s invaliditetom nezadovoljavajući.

10 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

Pravobraniteljica je postupala u predmetima vezano za kontracepcijska sredstva, liječnički priziv savjesti i zdravstvenu skrb za trudnice. (1) Povodom pritužbi vezano za primjenu načina izdavanja kontracepcijskog sredstva ellaOne („tableta za dan poslije“), koje je stavljeno u slobodnu prodaju bez recepta, Pravobraniteljica je protokol izdavanja pilule od strane Hrvatske ljekarničke komore i Ministarstva zdravlja ocijenila restriktivnim te dala preporuku da se postupak u određenoj mjeri deformalizira u cilju lakše dostupnosti kontracepcijskom sredstvu; (2) Pravobraniteljica se sastala s Inicijativom liječnika/ca za reguliranje prava na priziv savjesti u medicini vezano za problematiku priziva savjesti u zdravstvenim ustanovama; (3) Pravobraniteljica je pratila ishod zdravstveno-inspekcijskog nadzora koje je Ministarstvo zdravlja provelo u cilju poboljšanja zdravstvene skrbi za trudnice.

UN Odbor za ukidanje diskriminacije žena je u Zaključnim primjedbama na objedinjeno 4. i 5. izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, objavljenima 24.07.2015., pozvao Republiku Hrvatsku da: (a) osigura korištenje prigovora savjesti uz neometan pristup žena uslugama skrbi o reproduktivnom zdravlju, osobito skrbi pri pobačaju i poslije pobačaja, kao i kontracepcijskim sredstvima; (b) osigura opće pokrivanje troškova legalno induciranog prekida trudnoće i suvremene kontracepcije iz sredstava ZZO-a; (c) osigura dostupnost

i pristupačnost suvremenih oblika kontracepcije i reproduktivnih usluga svim ženama, uključujući skupine žena koje su u nepovoljnijem položaju; (d) omogućiti odgovarajuće mjere zaštite kako bi osigurala da se medicinski postupci vezani uz porođaj podvrgnu objektivnoj procjeni nužnosti i da se oni provode u skladu s odgovarajućim standardima skrbi te poštujući autonomnost žene i zahtjeve informiranog pristanka te da uvede mogućnost porođaja kod kuće za žene koje žele odabrati takvo okruženje porođaja.

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica preporučuje implementaciju navedenih preporuka UN-a.

11 ŽENE U IZBJEGLIČKOJ KRIZI I AZILANTICE

Druga polovina 2015. protekla je u znaku izbjegličke krize koja je pogodila Republiku Hrvatsku jednako kao i susjedne zemlje. Prema svim ocjenama RH je pokazala humani pristup prema izbjeglicama i postavila visoke standarde u postupanju s izbjeglicama. Prema dostavljenim podacima MUP-a od početka izbjegličke krize do 31.12.2015., u RH je ušlo 555.761 izbjeglica, od toga statistički je obrađeno 508.384 izbjeglica, odnosno 92%. Od toga, ukupan broj osoba muškog spola je 271.911 (53,49%), osoba ženskog spola 88.209 (17,35%) te maloljetnih osoba 148.264 (29,16%). Od izbjeglica, samo su 24 osobe podnijele zahtjev za međunarodnom zaštitom, 22 muškaraca i 2 žene. Međunarodnu zaštitu je u 2015. zatražilo 211 osoba, 190 (90,05%) muškaraca i 21 (9,95%) žena. Odobreno je ukupno 43 zahtjeva za međunarodnom zaštitom, 36 muškim osobama i 7 ženskim osobama. Usprkos tome što se znatno smanjio broj tražitelja/ica međunarodne zaštite, u 2015. znatno se povećao broj odobrenih međunarodnih zaštita, pa je odobreno oko 30% međunarodnih zaštita. Može se zaključiti da je osobama ženskog spola razmjerno više odobreno međunarodnih zaštita u odnosu na osobe muškog spola (7/21 : 36/190). Premda je pravna integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u RH dobro zakonodavno uređena, u praksi još uvijek nije zaživio sustav integracije.

12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN 1325(2000) O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA, 2011.-2014.

Tijekom 2015., nije izrađen i usvojen novi *Nacionalni akcijski plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN 1325(2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija* (Nacionalni akcijski plan), za sljedeći ciklus. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova navodi da je u tijeku usuglašavanje nacrtu Izvješća o provedbi među nositeljima mjera, što uključuje i podatke o poduzetim aktivnostima u 2015., budući se većina mjera dosadašnjeg Nacionalnog akcijskog plana nastavila provoditi i nakon formalnog završetka prvog ciklusa, s obzirom na njihov trajni karakter i opredijeljenost većine nositelja da iste i dalje provode.

13 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

13.1. KAZNENI ZAKON

Na inicijativu Pravobraniteljice da se prošire kaznene inkriminacije za djela vezana uz obiteljsko nasilje te da se u Kazneni zakon vrati kazneno djelo *nasilja u obitelji*, u svibnju 2015. je izmijenjen Kazneni zakon na način da je u njega **ponovo uvedeno kazneno djelo *Nasilje u obitelji*** (čl.179a). Iako je načelno pozdravila inicijativu predlagatelja i zakonodavca da konačno u Kazneni zakon vrati kazneno djelo *Nasilje u obitelji*, Pravobraniteljica je dala primjedbe na način na koji je ovo djelo u Kaznenom zakonu danas definirano.⁴⁴

13.2. ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU

Pravobraniteljica je pozdravila sve izmjene Zakona o kaznenom postupku⁴⁵ te je predlagatelju naglasila kako će takve izmjene u bitnome poboljšati položaj žrtava različitih kaznenih djela (obiteljskog nasilja, u prvom redu), ukoliko budu ispravno primijenjene u praksi.

13.3. ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI

Po dostavljenom tekstu Nacrta prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Pravobraniteljica je istaknula brojne primjedbe. Općenita primjedba je da se tekst prijedloga Zakona mjestimično nepotrebno skratio, odnosno da su izostavljena do sad postojeća nužna objašnjenja važnih pojmova/definicija pojedinih oblika nasilja (čl.9. prijedloga). Upozorila je kako je u svom radu po brojnim pritužbama građana/ki na nasilje uočila da su žene često izložene nasilju i od postojećih odnosno bivših partnera, a da policija u određenim slučajevima ne primjenjuje na ove slučajeve Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, obrazlažući to stavom da ta kategorija odnosa ne potpada pod definiciju obitelji kako ju propisuje rečeni Zakon. Što se tiče partnerskog nasilja u kojemu je žrtva bila ili jeste u emocionalnoj/ljubavnoj vezi svega nekoliko mjeseci ili kraće te kod rodno uvjetovanog nasilja među prijateljima i/ili poznanicima, kao i ukoliko takvim nasiljem nije počinjeno nikakvo teže kažnjivo ili prekršajno djelo, Pravobraniteljica smatra da se na takve slučajeve može primijeniti i prekršajna odredba iz čl.31.-32. ZRS-a (najčešće u vezi s kršenjem čl.8. Zakona).

13.4. OBITELJSKI ZAKON

Tijekom izvještajnog razdoblja, Pravobraniteljica je pratila sve izmjene vezane uz donošenje novog Obiteljskog zakona te je predlagala izmjene onih odredbi za koje je smatrala da nisu u skladu sa ZRS-om. Pravobraniteljica je, temeljem iskustava rada na predmetima povodom pritužbi građana/ki, predlagala izmjene onih odredbi za koje je smatrala da bi potencijalno mogle dovesti do kršenja načela ravnopravnosti spolova.

13.5. ZAKON O DRŽAVNIM SLUŽBENICIMA

Pravobraniteljica je predlagatelju posebno skrenula pozornost na čl.9.-12. ZRS-a koji propisuju obvezu postizanja uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na svim razinama tijela državne

⁴⁴ Za detalje vidi cjelovito Izvješće o radu za 2015.

⁴⁵ Koje su provedene radi usklađivanja istog sa Direktivom 2012/29 Europskog parlamenta i Vijeća od 25.10.2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela.

uprave, stručnih službi i ureda Vlade. Stoga je predlagatelju preporučila da razmotri mogućnost uključivanja odredbi u Zakon kojima bi se na jasan način ukazalo na postojeću *obavezu uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na svim razinama unutar tijela državne uprave i lokalne, regionalne (područne) samouprave kao i kod pravnih osoba s javnim ovlastima*.

13.6. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O PUTNIM ISPRAVAMA HRVATSKIH DRŽAVLJANA

Uvidom u dostavljeni izmijenjeni Nacrt prijedloga Zakona, Pravobraniteljica je utvrdila kako isti, sukladno njezinim preporukama, sada uvažava koncept zajedničke roditeljske skrbi te da se zakonskim tekstom više ne razlikuje roditelje po tome žive li zajedno, odnosno žive li s djetetom ili ne u postupku ostvarenja prava izdavanja putnih isprava za dijete. Izmijenjeni čl.9. Nacrta prijedloga Zakona propisuje da st.3.čl.34. važećeg Zakona glasi: „*Ako roditelji djeteta zajednički ostvaruju roditeljsku skrb, zahtjev za izdavanje putne isprave podnose oba roditelja*“.

13.7. ZAKON O PRAVIMA ŽRTAVA SEKSUALNOG NASILJA ZA VRIJEME ORUŽANE AGRESIJE NA REPUBLIKU HRVATSKU U DOMOVINSKOM RATU

Uvidom u zakonski tekst⁴⁶, Pravobraniteljica je utvrdila kako su njeni prijedlozi, koje je davala kao članica Radne skupine za izradu Zakona, djelomično uvaženi. Smatrajući da će Zakon znatno doprinijeti osobnoj i socijalnoj rehabilitaciji žrtava, posebice žena, sve Pravobraniteljici primjedbe i prijedlozi na zakonski tekst bile su usmjerene isključivo poboljšanju položaja žrtava seksualnog nasilja i olakšavanje ostvarenja njihova prava, zaštiti njihova dostojanstva, proširenju broja žrtava koje bi zakon obuhvatio te povišenje naknada koje je Zakon predviđao za osobe koje su bile izložene seksualnom nasilju duže vremensko razdoblje.

13.8. PRAVILNIK o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu (Pravilnik)⁴⁷

Pravobraniteljica je kao članica Radne skupine za izradu navedenog Pravilnika aktivno sudjelovala u njegovoj izradi davanjem stručnih mišljenja i prijedloga još od 2013. Prioriteti Pravobraniteljice bili su omogućiti uspostavljanje normativnog okvira i unaprjeđenje istog sa svrhom ustanovljavanja brzog i efikasnog postupka promjene pravnog i fizičkog identiteta rodno-disforičnih osoba. Na inicijativu Pravobraniteljice, a u koordinaciji s udrugama civilnoga društva, organizirano je desetak sastanaka s nadležnim ministarstvima, što je u 2015. rezultiralo uklanjanjem administrativno-pravnih prepreka koje su priječile ostvarenje prava rodno-disforičnim osobama.

13.9. ZAKON O HUMANITARNOJ POMOĆI

S obzirom na to da u Konačni prijedlog Zakona nisu bile uvrštene ranije primjedbe Pravobraniteljice, predlagatelju su ponovo upućene primjedbe kako bi kao uvjet za donošenje rješenja kojim se odobrava stalno prikupljanje i pružanje humanitarne pomoći trebalo propisati kako tražitelj izdavanja rješenja isto neće dobiti ukoliko je kažnjavao zbog nasilja nad ženama.

⁴⁶ NN 64/15. Zakon je stupio na snagu 18.06.2016. Ministarstvo branitelja je donijelo provedbene propise u roku od propisanih 90 dana i to *Pravilnik o ustrojstvu i načinu rada Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja*, te *Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja statusa i prava žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu*, na koje Pravobraniteljica nije imala nikakvih primjedaba.

⁴⁷ Pravilnik je stupio na snagu u studenom 2014.

13.10. OSTALI ZAKONI I PROPISI

Od ostalih važnijih propisa i zakona, Pravobraniteljica je pratila predlaganje izmjena i dopuna *Prekršajnog zakona*, sudjelovala u radnoj skupini za izradu novog *Zakona o stambenom zbrinjavanju*, podržala izmjene *Pravilnika o najmu nekretnina iz programa POS-a* koje su predložene od strane Zagreb Pride-a, te samoinicijativno i/ili na traženje predlagatelja, pregledala i ocijenila usklađenost brojnih drugih zakonskih prijedloga i propisa s odredbama ZRS-a.

III. DISKRIMINACIJA U PRISTUPU I NABAVI ROBE, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA

Vezano za diskriminaciju na području pristupa i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, Pravobraniteljica je u svom dosadašnjem radu najviše ukazivala na diskriminacijsko postupanje na području zdravstvenih usluga koje su povezane s reproduktivnim zdravljem žena.⁴⁸ I u ovom izvještajnom razdoblju građanke/i obraćali su se Pravobraniteljici vezano za diskriminaciju u pružanju i pristupu bankarskim uslugama i poslovima osiguranja, a neobičnost je u tome da su se obraćale osobe muškog spola. S obzirom na to da na području pristupa i nabavi robe, odnosno pružanju usluga nije kod građana/ki i javnosti još uvijek dovoljno razvijena svijest o diskriminaciji na tom specifičnom području, potrebno je ojačati svijest korisnika/ca roba i usluga o postojanju diskriminacije na navedenom području.

IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI ⁴⁹

Pravobraniteljica je u 2015. izlagala i sudjelovala na **193** seminara, konferencija, javnih rasprava, sastanaka i događanja na vlastitu inicijativu ili u organizaciji državnih tijela, institucija, odbora i organizacija civilnog društva⁵⁰, sudjelovala i izlagala na **20 međunarodnih i regionalnih konferencija** i održala **22 sastanka na međunarodnoj/regionalnoj razini**, posjetila **9 županija**⁵¹ i **organizirala i su-organizirala 14 javnih događanja** (1 kampanja osvješćavanja⁵², 1 konferencija „Daleko od grada-i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima“⁵³, 2 radionice⁵⁴, 1 sastanak

⁴⁸ Zbog važnosti i aktualnosti te problematike, navedeni slučajevi su obrađivani i uvrštavani u posebno poglavlje Izvješća o radu pod nazivom *Reproduktivno zdravlje*.

⁴⁹ U cjelovitom Izvješću o radu za 2015. nalazi se komparativna tablica aktivnosti u posljednjih 6 godina, a sve aktivnosti Pravobraniteljice dostupne su tijekom godine na službenim web stranicama www.prs.hr.

⁵⁰ Pravobraniteljica je u 2015. surađivala sa 49 raznih organizacija civilnog društva i sindikata.

⁵¹ Osijek, Osječko-baranjska županija, sastanak s voditeljicom Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja Osijek i sudjelovanje na sjednici Povjerenstva za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije, 17.04.2015.; Bjelovar, Bjelovarsko-bilogorska županija - sudjelovanje na okruglom stolu „Očevi na roditeljskom dopustu“, 18.05.2015.; Rijeka, Primorsko-goranska županija, sudjelovanje na tribini „Uloga Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji“, 14.09.2015.; Rovinj, Istarska županija, sastanak s dogradonačelnikom Grada Rovinja i zamjenicom župana Istarske županije, 07.10.2015.; Gola, Koprivničko-križevačka županija, Pravobraniteljica podržala 5. Festival žena iz ruralnih područja u povodu Svjetskog dana ruralnih žena, 12.10.2015.; Varaždin, Varaždinska županija, sudjelovanje i izlaganje na dodjeli priznanja „Ženska kreativnost u ruralnim područjima“, 14.10.2015.; Vukovar, Vukovarsko-srijemska županija, predstavljanje Progress projekta, 06.11.2016.; Tovarnik, Vukovarsko-srijemska županija, sastanak s načelnicom Tovarnika, 06.11.2015.; Varaždin, Varaždinska županija - predstavljanje Progress-projekta, 17.12.2015.; Karlovac, Karlovačka županija, predstavljanje Progress projekta i Baze poslovnih žena, 18.12.2015.; Sisak, Sisačko-moslavačka županija, predstavljanje Baze poslovnih žena i rezultata istraživanja u sklopu Progress projekta, 22.12.2015.

⁵² „Ljubav je ravnopravna“, 14.02.2015.

⁵³ 08.12.2015. povodom Dana ljudskih prava u zajedničkoj organizaciji svih četiri pravobraniteljskih institucija.

⁵⁴ (1) Na Pravosudnoj akademiji pod nazivom „Seksualno nasilje - pravosudna praksa“, radionica za suce/sutkinje, državne odvjetnike/ce i odvjetnike/ce u suradnji s Ivanom Radačić, (2) Radionica „Izgradnja puta prema vrhu“ u okviru EU Progress projekta na kojoj je gostovala međunarodno priznata stručnjakinja Dorothy Dalton, suosnivačica tvrtke 3Plus International iz Bruxellesa.

Radne skupine za izradu Povelje predanosti rodnoj uravnoteženosti u Ministarstvu rada i mirovinskog sustava⁵⁵, 1 predstavljanje Evaluacijskog izvješća⁵⁶, 2 javna predstavljanja aktivnosti unutar projekta „Uklanjanje staklenog labirinta“⁵⁷, 6 seminara organizirana unutar EU Progress-projekta „Uklanjanje staklenog labirinta“⁵⁸.

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je, u okviru svojih nadležnosti, temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova, tijekom izvještajnog razdoblja, radila na ukupno **2.467 predmeta**. Zadržao se trend povećanja broja individualnih pritužbi (7,7%), pritužbe podnose većinom žene (67,6%), najčešće se radi o slučajevima izravne diskriminacije (92,2%), koje se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju (90,1%), potom na bračni i obiteljski status (4%), spolnu orijentaciju (4,5%), rodni identitet (1,2%). Najviše pritužbi odnosi se na područje rada i ostvarivanja socijalne sigurnosti (51,5%). Na pružanje zaštite građanima/kama koji/e su bili/e izloženi/e svim oblicima nasilja u obitelji kao i partnerskog nasilja odnosilo se 23% slučajeva.

Pravobraniteljica je, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, uputila **335 preporuka, 238 upozorenja i 182 prijedloga**, inicirala pokretanje **5 kaznenih i 1 prekršajne prijave**. U visokom postotku - **81% slučajeva u potpunosti se uvažavaju upozorenja/ preporuke/ prijedlozi** koje je uputila tijelima javne vlasti svih razina, tijelima s javnim ovlastima i drugim pravnim i fizičkim osobama postupajući po primljenim pritužbama u predmetima u kojima je utvrdila diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica je **samostalno provela 7 istraživanja** i to iz područja: rada i radnih uvjeta – 3; socijalne sigurnosti, uključujući područje socijalne skrbi – 2, obrazovanja i znanosti – 1; javnog informiranja i medija – 1. Provedeno je i **9 analiza** kojima se pratila provedba Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koje se tiču ravnopravnosti spolova. Provedena su **2 memoranduma** o suradnji: Memorandum o suradnji između Ministarstva unutarnjih poslova (2012.) i Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu (koji je inicijalno sklopljen 2013., a do sada se ukupno 13 studenata/ica stručno usavršavalo u instituciji Pravobraniteljice).

Tijekom 2015. provodio se **EU Progress-projekt Uklanjanje staklenog labirinta**, a u prosincu iste godine je odobren **novi EU-projekt Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života**, koji će se provoditi do kraja 2017. U posljednjih 2,5 godine, institucija Pravobraniteljice je aplicirala i dobila dva europska projekta u vrijednosti cca 700,000 EUR.

Kao i prošlih godina, najviše pritužbi je zaprimljeno u **području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti (51,5%)**, prituživale su se najčešće žene (79,7%), radi spolnog uznemiravanja na radu, ugovora na određeno vrijeme, diskriminacije temeljem majčinstva, obiteljskog statusa, nejednakih plaća i sl. Navedeno ne začinuje s obzirom na - dugogodišnje trendove vezane uz stopu nezaposlenosti, rodno uvjetovanu segregaciju na tržištu, porast broja zaposlenih temeljem ugovora

⁵⁵ 20.10.2015.

⁵⁶ Predstavljanje „Evaluacijskog izvješća o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u razdoblju od 2003. do 2013.“ organizirano je u Hrvatskom saboru 15.09.2015.

⁵⁷ (1) Predstavljanje rezultata istraživanja o percepciji poslodavaca o koristima rodno uravnoteženog ekonomskog odlučivanja, 10.03.2015.; (2) Predstavljanje izrade Baze poslovnih žena, 05.11.2015.

⁵⁸ Dva završna seminara za stručnjake/inje iz odjela ljudskih potencijala održana su 01.-02.7.2015., dva seminara za stručnjake/inje iz odjela ljudskih potencijala održana su 17.-18.06.2015., a 10.06.2015. i 11.06.2015. održana su dva pravna seminara „Pravna dimenzija rodno-uravnotežene upravljačke strukture“.

o radu na određeno, sve težu pristupačnost ugovora o radu na neodređeno, osobito ženama, jaz u plaćama (10,2%) i dr.

U Hrvatskoj se još nedovoljno provode mjere koje omogućavaju **usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza**, tako da bi očeve trebalo učinkovitije poticati na aktivniju ulogu u formativnim godinama razvoja djeteta. Naime, **rodiljni/roditeljski dopust koristilo je samo 2,04% muškaraca**, dok je roditeljske naknade koristilo svega 1,7% očeva.

Vezano za slučajeve **obiteljskog/partnerskog nasilja**, žene su i dalje većinom žrtve nasilja u obitelji (64% oštećenica u prekršajnim postupcima). I dalje se određeni broj pritužbi građana/nki odnosi na neprepoznavanje pojedinih oblika obiteljskog nasilja (prvenstveno psihičkog i ekonomskog), od strane nadležnih institucija, kao i neprimjenjivanje rodno senzibilnog pristupa u procesuiranju počinitelja i zaštiti žrtve. Dok bilježimo kontinuirani pad prekršajnih djela nasilja u obitelji, u usporedbi s prošlom godinom razvidno je više od **100% povećanje** broja žena-žrtava u kaznenim djelima nasilja u obitelji.

Spolni stereotipi na području **roditeljske skrbi** i dalje predstavljaju najčešći razlog prituživanja očeva, dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz obiteljsko nasilje kojem su bile izložene. Valja istaknuti ohrabrujuću okolnost, dobru suradnju s policijom te iznimnu kooperativnost centara za socijalnu skrb koji redovito uvažavaju preporuke Pravobraniteljice te unaprjeđuju svoj rad.

Pravobraniteljica je poduzimala korake kako bi potaknula pravosudna tijela da sankcioniraju **homofobni govor mržnje** temeljem spolne orijentacije te poticanje na nasilje. Statistički podaci ukazuju na nesrazmjer između prekršajnih i kaznenih postupaka, na što smo ukazivali i prethodnih godina.

Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u kreiranju normativnih okvira kroz koji bi **rodno-disforične osobe** mogle riješiti svoj pravni i medicinski status. Jednako tako je bila aktivno uključena i u kreiranje zakonodavnog okvira o **pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu**, koji će doprinijeti osobnoj i socijalnoj rehabilitaciji žrtava, posebice žena.

Kao što statistika, analize i istraživanja pokazuju da su žene nadmoćno izložene diskriminatornoj praksi i žrtve rodno uvjetovanog nasilja, u izvješćima posljednjih godina se bavimo posebno osjetljivim društvenim skupinama koje su podložne višestrukoj diskriminaciji – bazično temeljem spola, a uz to i temeljem invaliditeta, nacionalne pripadnosti, socijalnog statusa i dr. Radi se o rizicima višestruke diskriminacije kojoj su izložene žene s invaliditetom, žene u ruralnim područjima, pripadnice nacionalnih manjina, posebice Romkinje, žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i žene u prostituciji i u trgovanju ljudima.

Pravobraniteljica je samostalno, odnosno u suradnji s drugim zainteresiranim dionicima, posebice uz podršku stranih veleposlanstava u RH, pokrenula niz inicijativa osnaživanja **žena ruralnih područja** te je podržala udruge, programe, festivale i događaje koji su imali isti cilj.

Posebno ranjivu skupinu izloženu riziku višestruke diskriminacije čine **žene s invaliditetom** te se kontinuirano prati njihov položaj i to na području rada i zapošljavanja, nasilja u obitelji, obrazovanja, reproduktivnih prava i dr.

Vezano uz pritužbe građanki u pristupu ostvarivanja njihovih **reproduktivnih prava**, osim što je postupala u pojedinačnim slučajevima, Pravobraniteljica je pratila ishod inspeksijskog zdravstvenog nadzora koji je proveden u cilju poboljšanja zdravstvene skrbi za trudnice. Ujedno, Pravobraniteljica podržava preporuke UN Odbora za ukidanje diskriminacije žena vezane za područje reproduktivnih prava.

U području **obrazovanja**, Pravobraniteljica se zalaže za integraciju Građanskog odgoja i obrazovanja, uklanjanje u udžbenicima prisutnog stereotipa o zanemarivanju značaja uloge oca u odrastanju djece, kao i stereotipa o tzv. muškim, odnosno ženskim zanimanjima, podizanje kompetentnosti razrednika/ca za provedbu 4. modula Zdravstvenog odgoja, upotreba rodno osjetljivog jezika za strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja u službenim dokumentima i dr.

Diskriminacija žena u **sportu** je prisutna i aktualna i reagiralo se upozorenjima prema sportskim savezima ili javnim priopćenjima, u slučajevima diskriminacije rukometnih sutkinja temeljem trudnoće i materinstva, nogometne sutkinje zbog onemogućavanja profesionalnog razvoja, ženskog šahovskog kluba zbog umanjenja broja vjerodajnica u odnosu na muške klubove i sl.

Temeljem niza godina praćenja **područja medija**, ne može se reći da je došlo do pozitivnog pomaka u načinu na koji mediji prikazuju uglavnom žene, od prikazivanja žena kao objekta i isticanja njezinog izgleda i fizičkih atributa. U javnom prostoru i dalje svjedočimo seksizmu i seksističkim izjavama.

Promicanje načela ravnopravnosti spolova u području **političke participacije**, i dalje ostaje veliki izazov za uključivanje žena u tijelima političke moći, obzirom na nizak postotak izabranih političarki na posljednjim parlamentarnim izborima – 15% i kontinuirano nizak postotak – oko 18% žena posljednjih desetak godina na lokalnoj razini. Žene su još uvijek podzastupljene u područjima gdje se donose političke i gospodarske odluke.

Sve više se zaprimaju pritužbe vezano za **pružanje i pristup robama i uslugama**, i to u području zdravstvenih usluga, bankarskim uslugama i poslovima osiguranja.

Kroz vrste pritužbi građana/ki stječe se dojam da se pojedina pitanja mijenjaju na bolje, dok mnoge stvari još treba mijenjati i unaprjeđivati.

Obzirom na postupanje prema pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, Pravobraniteljica je u predmetnom Izvješću o radu za 2015., predložila **82 opisa slučaja** i dala **ukupno 93 preporuke**⁵⁹.

VI. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Pravobraniteljica je korisnica Državnog proračuna RH, zapošljava 11 osoba (9 službenika/ca⁶⁰ i 2 dužnosnika/ce⁶¹), sjedište ima u Zagrebu i nema urede po drugim dijelovima RH.

Provodila je aktivnosti i projekte financirane iz izvora financiranja:

11 Opći prihodi i primici: financijski plan za 2015. iznosio je **2.852.202,00 KN**, izvršenje 2.782.588,21 KN ili 97,56 %;

43 Ostali prihodi za posebne namjene: izvršenje je iznosilo 6.670,44 KN ili 100 %;

52 Ostale pomoći: prenesenih 4.114,12 KN iz 2014. nije utrošeno u 2015.;

51 Pomoći EU i 559 Ostale refundacije iz pomoći EU: EK financira projekt JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 *Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj*⁶², u 2015. izvršenje je iznosilo 566.338,47 KN.

U zadnjem kvartalu 2015., Pravobraniteljici je **odobren novi EU projekt** JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796 *Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena:*

⁵⁹ Vidi cjelovito Izvješće o radu Pravobraniteljice za 2015.

⁶⁰ 5 žena i 4 muškarca.

⁶¹ 1 ženu i 1 muškarca.

⁶² EK za provođenje EU Progress-projekta odobrila je Pravobraniteljici ukupno 203.502 EUR-a, dok je vrijednost projekta 257.502,08 EUR-a.

usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života, kojeg je nositeljica, a provodi se od 01.01.2016.-01.01.2018., uz financijsku potporu EK u iznosu od **348.767,19 EUR-a**.⁶³

U Zagrebu, ožujak 2016.

PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Višnja Ljubičić, dipl. iur.

⁶³ Vrijednost projekta je 437.172,29 EUR-a.